

Fidessa

Louis Couperus

editie H.T.M. van Vliet, J.B. Robert, Oege Dijkstra en Cora van der Weij

bron

Louis Couperus, *Fidessa* (eds. H.T.M. van Vliet, J.B. Robert, Oege Dijkstra en Cora van der Weij).
Uitgeverij L.J. Veen, Amsterdam/Antwerpen 1992

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coup002fide02_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / H.T.M. van Vliet / J.B. Robert / Oege Dijkstra / Cora van der Weij

I

In den nacht scheen het woud onmetelijk van maagdelijke ongereptheid: zwart van reusachtige boomstammen en knoestige takken, die in het spoken der maan zich wrongen met een wanhopig gebaar van machtige strijdersarmen, als in ééne heroïsche marteling zwaar gespierder leden.

Zoo spookte het woud een somberen kamp van bovenmenselijke atleten, roerloos geslagen door een vloek van voortaan eeuwig onbewegelijk blijven in dit allerlaatste gebaar hunner titanenhartstocht: gigantenoorlog, in ééne seconde van noodlot versteend nu gedoemd.

De dikke bladeren massa's bewogen niet, en de schaduwen tusschen het onnaspeurlijk gebaar der spierige boomarmen dropen er tusschen als plakaten van inkt, stroomden er af als dikke vloeisels van inkt, vloeibaar fluweel, dat dik en traag uitkrinkelde en zich ophoopte tot eene chaos van opake duisternis.

Maar vreemde verrassing was - diep-in - een doorzichtiger worden van het inktwoud, waar de boomen verijlden langzamerhand, waar de inktshaduwen dunner verschemerden, waar het titanengebaar van de takken vermenschelijkte, en waar in de maan opblankten bleeke abeelen, geheel onverwachts, in een weemoed van heel matte schijnsels, in een droppelende tinteling van lichtende vonken, wanneer het maanlicht hangen bleef aan het loover, dat duidelijker dan opzilverde. Zoo verijlde het woud, zoo verschemerde het in transparantere nachtperspectieven, tot plotseling het was met de boomen gedaan, en de laatste abeelen, duidelijk uitgeknipt, louter zilver, als met muntdragende twijgjes

rijk opdroomden in een mist van de maan.

En een wijde vlakte, als een weide, strekte zich in de manemist uit, transparant en schijnbaar eindeloos, naar een horizon toe van vochtigen dauw, of strak gespannen wazen optrokken, wazen van vocht, zilverwazen van vochtige glansen, opdooimende en opdauwende uit het gras der nachtgedrenkte weide.

Het was alles heel stil, heel licht en heel vochtig. Leefde er niets en bewoog er niets in dezen wijden en glanzenden nachtdauw, in den glansmist onder de maan?

Was het oprijzen van nevel, was het trillen van waas, was het vaag opspoken van glans, die zich verplaatste, links, rechts, die wisselde, nu wat dichterbij en dan iets verder af? Zoo teeder en heel doorzichtig rezen dan de nevels, en het waas trilde als een spinnewebsluier; en de glans, die opschookte, ver-ommelijnde zich, onuitzegbare vorm; iets van schimmen, maar toch niet van leven, tot plotseling een gebaar van armen, opgeheven, zich verduidelijkte in den manemist, tot plotseling kopjes zich rondden met stroomende haren van zilverglans, en uit den nacht opdansten zoo bevallige ijlgestalten, dat zij niet schimmen bleken maar leven, zoo luchtig, zoo vroolijk als schimmen niet dansten: haar dans was één lach, haar spel was één blijdschap, een zilveren lach en een zilveren blijdschap, verrassend van teedere kinderlijkheid en gedachteloosheid en zorgeloosheid, of haar bestaan was niet meer dan dit huppelend bewegen, met zoo fijne voetjes, die nauwlijks neêrtraden, die nauwlijks neêrdrukten de grashalmpjes der weide; zoo lachende blij was het heel snelle zweven, met knikkende kopjes, met stroomende haren, met armen wijd-uit en hoog-op, klaarder en klaarder in het heldere maanlicht, de leden zoo teêr en zoo licht en zoo luchtig, zoo blank in het wazen van dauw en van maanlicht, etherische naaktheid, wier ziel was dâns alleen, omdat de nacht zoo stil was, de maan zoo heel klaar scheen en haar aller leven was niets dan blijdschap en vroolijke luchtigheid; niets dan huppelen met natbloote voetjes over de wijde weide en verzinkende weêr in den mist, in den nevel, aan den eindeloos verschemerenden horizon...

Geluid van muziek trillerde op, of snaren de manestrallen waren, snaren van etherische, luchthooge harp, waarover de nimfehandjes dwalen... De zilveren harp stond op de weide, hoog tot den hemel, in eéne luchtgolving van geluid, zee van vibratie, tusschen wier bevingen telkens klonk de évenschelte van zachte cymbalen, getemperd door ingehouden slagen van de metalen schalen, dof op elkaâr. Of het tingen van glazen klokjes, geluidfijn, of het belletjes waren van bloemen, lelietjes van dalen, die even de klepeltjes tikten tegen de blanke bloemenblaadjes, als de wazen der nimfen waaiden tegen de stengelen aan.

De nimfen dansten, de nimfen zongen, blij in den nacht van maneschijn, blij om de harp van luchtgeluid, die op de weide stond, diep in het duistere woud.

De nimfen zongen en dansten.

En zij lachten om haar geheimenis.

- Haha... Haha...! Niemand weet van de weide, niemand weet van de harp, die hemelhoog is en etherisch! De saters kennen de weide niet, de plek van ons zilveren mysterie, en de saters zagen de harp nooit, want ze denken, dat de harp maar maneschijn is...! Haha... haha... wij tikken de snaren; de gamma's droppelen neêr en op, de melodie lacht in den nacht! Haha... haha... onze rozige vingertjes glijden langs de luchtfijne draden: we zweven tusschen de snaren heen en de zoomen van onze waden waaien tegen de luchtkoorden aan... Op, hooger op, zweven we op, boven het loover uit... O, we zien over de boomen heen; zwart is het woud en somber...! Niet zoo hoog, niet zoo heel hoog; we glijden weêr langs de snaren af... Bang zijn we voor het inktzwarte woud, waar de booze saters loeren... Haha, haha, hier zijn we alleen, op onze heilige weide!

- Haha, hier zijn we op onze heilige weide...!

II

In het zwarte bosch sliep de Eenhoorn.

In de fluweelen plakkaten van inktshadow sliep het edele dier, en hij was er een vaag blanke vlak, een roerlooze bleekende schemering.

Maar hij sidderde in zijne sluimering en plotseling waakte hij op.

Hij richtte den kop omhoog.

Hij trok de voorpooten knielende samen, bleef liggen met het blankende achterlijf, en luisterde, de ooren bewegend.

In de fluweelige, inktzwarte schaduw luisterde de edele Eenhoorn.

Wat hoorde hij? Wat stoorde hem in zijn slaap...?

Heel in de verte bewoog de lucht.

De lucht bewoog als een rythme.

Het rythme golfde als muziek, muziek van heel fijne snaren, zacht schelle cymbalen en tingelende belletjes, waartusschen een lachen weêrklonk. De lucht zwol van het geluid, en door den fluweelen nacht lokte wondere harmonie.

De Eenhoorn rees plotseling op.

Hij trilde op zijn slanke pooten, hij sidderde over zijn blankende huid en zijn nerveuze ooren bewogen. En hij hinnikte zacht, stak den kop vooruit en duwde met zijn horen in het loover.

Hij hinnikte zacht en liep vooruit, gelokt door de lucht, die zong.

Hij kon niet weêrstaan en liep.

Doorzichtiger werd het inktwoud, de boomen verijlden, de abeelen zilverden op in den stroomenden maneschijn. Aan den zoom van het woud bleef de Eenhoorn staan en hij was wit als sneeuw in den manemist. Over zijn zijdigen sneeuwblanken pels trilden nerveuze huiveringen. Op zijn bevende pooten rilde hij en hij krabde met fijnen hoef in het gras en hinnikte zacht. Zijne glanzende oogen knipten verblind. Zijne ooren bewogen luisterend. Hij rekte den hals, hij strekte zijn langen, eenigen horen,

dien hij droeg als een lans op zijn kop...

Hij zag de weide, hij zag den hemel en van de weide tot den hemel rees omhoog de zilveren harp van louter manestrallen, en de nimfen zongen en dansten. Hare muziek en haar dans lokten het dier en deden van wellust hem sidderen. Maar hij was schichtig en schuw en naderde niet... Hij stond aan den zoom en hinnikte...

Toen luider de nimfen lachten, schrikte hij plotseling en draafde in het woud terug.

Weêr stond hij, hinnikte klagend en vol verliefd verlangen... Hij keerde weêr om, en nu, als kòn hij niet langer weêrstaan, draafde hij over de weide in halven cirkel van den eenen zoom naar den andere, en terug... De nimfen bespeurden hem, en zij wezen en zij lachten en riepen en tikten luider de snaren. Dol hinnikend rende het dier, breidend zijn draafcirkel uit, en naderde en naderde...

O, hoe blij waren de nimfen, hoe lachten zij: zij wierpen de armen op, zij spreidden de haren uit en velen vatten elkaâr bij de hand en reiden zich rond, rondom de weide, om den schuwen Eenhoorn te vangen.

Anderen bleven de snaren bespelen. De Eenhoorn stond stil, rende weêr rond in een kring, duwde zijn hoorn in het gras en wierp de zoden hoog op. Dol was hij van manemuziek, van nimfegelach, dol was hij, omdat zij hem vangen wilden, maar hij zoû zich niet laten vangen.

Overmoediger werden de nimfen, ze drongen in dichten kring om hem heen; een oogenblik stond hij trillende stil; toen rende hij als om zichzelf rond, en de nimfen, verschrikt, deinsden terug, deinsden terug en lachten...

Door de harp van manestrallen heen rende de sneeuwblanke Eenhoorn, en zijn horen ontstreek aan de stralen een trillende gamma... O, hoe lachten de nimfen, hoe lachten zij het muziekschuwe dier uit...

Hij, rende weg. Zij ijlden hem achterna, zij zweefden hem windsnel vooruit en eene van haar wierp zich om zijn hals met haar blanke leliënarmen, slingerde zich met een klaterlach op zijn

rug, en trok aan zijn manen en dwong hem, en wilde hem temmen... Hij, hinnikend, schudde zich woest om haar af te werpen, maar zij lachte luid en zij klemde hem vaster. Hij kon niet. Maar hij ijldede voort. Temmen kon zij hem niet, hoe zij ook rukte aan zijn blankzijdigen manen. Hij ijldede voort. De nimfen, verschrikt, ijlden mede, zweefden windsnel met hem mede en smeekten haar zuster los te laten. Maar zij durfde niet meer. Angst vergrootte haar vioolblauwe oogen, nu zij wist, dat de Eenhoorn ontembaar was. Zij lag, schuimblank, op zijn sneeuwblanken rug, om zijn hals hare armen, en heur haren stroomden wijd-uit, als een vlag van zilverblond. Zij klemde hem vaster, in doodsangst. Zij dacht nog één pooze hem los te laten en op te zweven met een kreet van victorie, omdat zij zoo licht was, ijle dochter der lucht, maar zij vertrouwde hare zweefkracht plotseling niet meer. Zij voelde zich loodzwaar in haar kloppende hart. De Eenhoorn ijldede, de nimfen riepen, maar zij bleven al achter; haar zweven was luchtig fladderen als vlinders, maar volhardender, krachtiger, ijldede de Eenhoorn en verdween aan de andere zijde der weide in den inktnacht van het woud.

De nimf om zijn hals klemde zich vaster en zij riep hare zusteren om hulp. Maar de zusteren hoorden niet meer. De inktnacht was om haar heen en zij zag niets: zij voelde alleen de vaart van den Eenhoorn schuren langs reusachtige stammen van boomen, die haar schramden de fijne schouders.

Nu was doodsangst in hare ziel. Zij kende het woud niet, zij kende den nacht niet, zij was een kind van den zeegod, zij was geboren uit schuim en uit licht, haar leven was spel, over de zee, in de lucht, langs de rivier, op de weide, spel in den maneschijn, spel aan de luchtharp. Zij kende alleen de zee en de weide; zij kende de stralende dagen, de maneschijnnachten, maar zij kende niet den nacht van het inktwoud. De Eenhoorn voerde haar meê, dol. Waar wilde hij heen?? Hij rende woest voort, hij slingerde tegen de stammen; hij bleef met zijn hoorn in de boomen steken, zijn vaart werd gestuit, maar hij rukte zijn hoorn schuddende uit; hij bevrijdde zich, ijldede verder...

Telkens dacht zij zich los te laten en te glippen van zijn rug in het donker: zij dorst niet. Het woud scheen haar de hel toe. Uit de inktduisternis van het woud schenen gedrochtelijke vormen uit en staarden haar aan met grijnslach. Zij schrikte telkens voor oogen, die glommen, voor muilen, die haptten, voor vleêrmuisvlerken, die flapperden. En zij klemde den Eenhoorn vaster. Zij hoopte hem nog te temmen. Zoo zij rukte aan zijn manen? Zij rukte... en hij werd woester. Hij trapte achteruit; hij hinnikte dol, hij poogde haar van zich te schudden. Zij klemde hem vaster, bang voor den nacht, bang voor het woud. Toen smeekte zij, aan zijne ooren. Hij wendde nerveus den kop van haar af: hij trilde in al zijne spieren. Hare allerliefste stem wond hem op. En hij ijldte voort, in den donker...

Was de Eenhoorn nooit te temmen?

Haar heugde, dat hij wel tembaar was, tembaar door een maagd... Maagd was zij... Haar heugde, dat hij wel tembaar was, tembaar door een maagd, die trouw was... Trouw, was zij trouw...? Zij rukte aan zijn zijdige manen en het edele dier werd dol. Was zij niet trouw...? Zij wist het niet. Aan wien en aan wat had zij trouw moeten zijn? Aan haar vader, den koning der zee, aan de zee, aan de nimfen en elven, aan haar broeders en zusteren?

Het scheen wel, dat zij geen trouw had, want zij kon den Eenhoorn niet temmen. En als een ontvoerde, een prooi, lag zij op zijn rug, zonder hare armen te durven openen en te verzinken in den inkt van het woud. Hij ijldte heen en weêr door het woud, doelloos, en zij dacht al aan sterven. De nimfen sterven. De dochteren van de zee en de lucht, van schuim en van licht, sterven, omdat zij materie zijn: vleesch van schuim, bloed van licht, en als zeepbellen zijn dan hun zielen zoo lucht: ze verdwijnen weg in glans en tintelen terug in de zee. Maar hier was geen glans, geen zee. O, als zij stierf, waar zoû opdrijven haar ziel heen...?!

De Eenhoorn schudde, om zich van haar armenboei te bevrijden, en zoo moê was ze, dat ze dacht zich los te laten... Maar door de zwarte stammen heen zag zij plotseling een gelenden lichtschijn... Wat was dat? Was dat de zon? Was dat de dag, was dat

het leven, was dat herademing na nachtmerrie? Tusschen de verre boomstammen, tusschen de spierarmen der woudtitanen bleekte de gelende lichtschijn... En de Eenhoorn draafde den dag te gemoet. Hij draafde op breedere paden, op wijdere wegen; het ondoordringbare woud opende eensklaps: ver van elkaâr stonden de boomen, met reusachtige looverkronen. En de Eenhoorn draafde het woud uit...

Daar was een grazen vlakte, een paarsche heide, daar was een open lucht van stralenden dageraad, daar was het leven, daar was de dag. En de nimf, bang, dat de Eenhoorn weêr het bosch in zoû keeren, spreidde hare armen wijd-uit, verhief zich... Maar zóo zwak was haar zweefkracht, zoo zwaar hare luchtheid, dat zij in zwijm viel in het gras.

En de Eenhoorn draafde het woud in.

III

Uren lag zij als sliep ze.

De dag was blauw, de lucht was hoog, en de grazen vlakte, de wijde heide wademde in den zonneschijn, in de aroom der gestoofde kruiden. De zonnestralen wekten haar. Goud van zonneschijn werd zij wakker en zij knipte hare oogen en zuchtte. Waar was zij? Zij wist er niets van. Waar zoû zij heen? Zij kon het niet bedenken. Zij stond op, blank en slank als een groote bloem, en zij tuurde om zich rond. Achter haar was het woud en zij huiverde om zijn verschrikking. Voór haar strekte de heide zich uit, niet onvriendelijk, maar geheel onbekend. De heide was diep paarsch van erica in een waas van goud-wademenden dag. De heide was wijd en de heide was niet voor de nimfen.

Maar toch, achter haar was het woud en zóo bang was ze voor zijn verschrikking, dat zij voortging, met aarzelenden tred van hare bloote nimfevoetjes. Zij straalde schuimwit in den zonneschijn. En zij liep voort, om ver van het woud te zijn. Zij keek uit van onder haar hand. Wat waren daar aan de kim voor in glans

verdrongene schaduwen? Ronde, en hooge, en lange schaduw zooals zij nog nooit had gezien... Was dat een onweêr, dat met ronde wolken, met banken van wolken aandreef...? En eensklaps begreep zij de schaduw. De schaduw was geen natuur. De schaduw was kunst van menschen. Menschen, voor wie nimfen zoo bang zijn; menschen, die sterk en ruw zijn, sterker dan saters, ruwer dan faunen, menschen van vleesch en van bloed en misschien wel van steen en ijzer. De schaduw aan de kim was een stad. Zij begreep, dat de schaduw een stad was, een bouw van torens en tinnen en muren: lange gekanteelde muren, ronde torens plomp, en spitsen van kathedralen...

Waar zoû zij heen...?

Achter haar dreigde het woud en voor haar doemde de stad. Achter haar loerden de saters langs de dikke boomstammen uit en voór haar bespiedden de menschen uit hooge torenvensters wat aankwam over de heide. En zij was zoo schuimwit in den zonneschijn, dat zij zich niet verbergen konde. Haar lichaam schitterde en haar haren straalden en zij kwam nader als een glans... Een bange glans... Zoo zij opzweefde...? Maar haar zweven was vlinder-fladderden: nimfen zweven niet ver... En zonder te weten en zonder te willen liep zij, een leliemaagd op de heide...

Maar de poorten van de stad openden wijd en krakend: stofwolken wemelden op, gekletter weêrklonk, zware paarden trappelden, kreten weêrschalden, banieren wuifden en wimpels fladderden uit... Op ijzergepantserde paarden trok een leger de opene poorten uit: ijzergepantserde soudeniërs en kopergepantserde hoplui: trompetten schetterden, trommels roffelden en schelle pijpers floten. En in colonne's reiden de ruiters zich tot een ijzeren schijngewacht: manoeuvre en tornooi.

Als kleine zonnen in de groote zon wisselblikkerden de ronde schilden: de speren en spiesen bliksemde, en de ruiters reden op elkaâr aan en af; ze stieten elkaâr uit het zaâl; de paarden steigerden op.

In het blauwende lichtwaas over de heide, in de grauwende stofwolk, wemelende op, verschaduwde het tornooi tot vizioen,

trots het lichtgezigzag van metaal.

Dat waren de ijzeren menschen, ruw doende op de heide! En de nimf zag uit.

Zij schitterde hel en oneigenlijk in het felle zonnelicht; zij stond als een brandpunt van blankheid midden op de paarsch gloeiende heide; zij schitterde van meer dan menschelichaamspracht, zoo etherisch van materie, dat er als een glans dreef om haar heen, dat zij stond in een halo van parelglans. Zij wist dat niet, en nieuwsgierig - meenende, dat men haar niet zien zoû zoo ver - zag zij uit, zich wel angstig verwonderend wat de ruwe menschen daar deden. Maar de ruwe menschen zagen haar. Hare blanke silhouet in parelglans trof de blikken, die keken uit metalen vizier. De soldaten bemerkten haar. Zij wezen naar haar met de vingers. Zij wezen naar haar met de lansen. En omdat zij oneigenlijk schitterde en meer dan menscheijk scheen, wilden zij weten wat zij was en stormden eensklaps aan, de lange lansen gestrekt.

In een wolk van stof stormden zij aan. De nimf schrikte op als een duif en keerde zich om en vluchtte, en wilde weg naar het woud. Maar de ijzeren menschen waren al juichende om haar, rijdende om haar in cirkel; zij richtten de speren, zij zwaaiden de sabels en in doodsangst zonk de nimf op de knieën en verborg het gelaat in de handjes. Zij dacht, dat het nu dadelijk gedaan zoû zijn, haar vluchtige nimfeleven.

Zij verwachtte - zij wist niet juist wat - ruwheid van ijzer en kracht, en dan het zwart... de dood...

En zij zag niet op, al zieltogende bijna van angst, wachtte af. Maar de ruwheid bleef uit en zij hoorde een stem, dieper dan de stem van de nimfen, voller dan den klank van het woud en het water, niet zoo hoog als de harp van hemelgeluid, niet satyrisch als de lach van de saters; een stem zooals zij nog nooit had gehoord: een stem van weemoed en kracht tegelijk: de weemoed, die in kracht zich als inhield:

- ...Blijft van haar af! Wie haar nog een enkele pas nadert, hou ik neêr! Weg van haar! Wie haar krenkt is des doods! Ziet gij niet allen, dat zij is weêrloos, een duif gelijk...? Blijft van haar af!! Zij is

mijn, en ik neem haar gevangen!

De nimf zag op.

Zij zag naast zich een ruiter te paard, in zilveren rusting.

Zij zag de andere ruiters zakken de sabels en speren laten, en doen zooals hij zeide, gehoorzaam aan zijn woord.

Hij zag haar aan, van af zijn paard, van uit zijn gesloten vizier. Zijn blik trof haar als een karbonkel, levend in zilver dood.

- Wie ben je? vroeg hij.

- Fidessa, antwoordde zij, bevende kijkende tot hem op.

- En wat is Fidessa? vroeg hij zacht en zijn oogen glimlachten vriendelijk. Is zij een mensch?

- Neen...

- Wat dan?

- Ik ben een nimf...

- En waarom is Fidessa naakt?

Zij zag op, heel verwonderd.

- Waarom naakt, geheel naakt? vroeg hij nog eens. Waarom draag je geen wapenrusting? Zie, wij zijn allen gepantserd en onze vrouwen ook.

- De nimfen zijn altijd naakt, antwoordde zij verlegen. Zij dragen nooit wapenrusting.

- Naakt zooals Fidessa?

- Ja...

Hij was verrast.

- Zijn zij allen zoo, de nimfen...?

- Allen...

Zijne oogen lachten, van onbedwingbare verwondering.

- Hoe kom je hier? vroeg hij verder.

- Wij tokkelden aan de harp, en dat lokte den Eenhoorn, en toen wilde ik den Eenhoorn temmen en sprong op zijn rug, maar hij vlood met mij voort en wierp mij in zwijm ter neêr op de heide...

- ...Wat zegt zij? mompelden de ijzeren menschen.

- Ik begrijp je niet... sprak de zilveren ridder.

Zij bloosde, glimlachte en zij haalde de schouders op.

- ...Zij is een heks uit het woud! sprak een van de hoplui. Sans-Joye, neem je in acht...

- ...Wees voorzichtig, Sans-Joye, waarschuwden allen.
- De zilveren ridder haalde zijn metalen schouders minachtend op.
- Ik vrees voor niets, sprak hij achteloos. En ook niet voor een nimf. Wat gevaar zal mij aandoen dit weêrlooze wezen. Zij is als een kind. Zij spreekt als een droom. Ik begrijp haar niet. Maar ik zal haar verder vragen... Hoe heet je ook weêr, mijn kind?
- Fidessa...
- Fidessa; nu zal ik je naam niet meer vergeten. Zeg mij, ben je alleen? Heb je vader en moeder, broêrs en zusters?
- Mijn vader is een vorst van de zee en woont diep onder de golven in een paleis van koraal, dat de zeedraken bewaken; mijn moeder is gestorven in een zonnestraal, en broêrs en zusters heb ik vele, tallooze; ik ken ze niet allen.
- Wat zij zegt, klinkt onwaarschijnlijk... mompelden de hoplui.
- Ben je dan een prinses? vroeg de zilveren ridder Sans-Joye.
- Neen...: een nimf.
- Zal de zeevorst je niet missen en treurig om je zijn?
- Zij zag verwonderd op.
- Ik weet het niet... Ik ben met andere nimfen naar de maanlichtweide gegaan; wij hebben gedwaald en gezweefd en wij tokkelden aan de mooie snaren van stralen, en de zeevorst... ik weet niet, ik heb hem niet meer gezien.
- Heb je dan je vader niet lief? Heb je niet lief je broeders en zusters?
- Lief? Wat is lief? Ik weet niet. Ik heb niet lief-de nimfen hebben niet lief.
- Wat is dan je leven?
- Wij dwalen en wij lachen en zingen en lokken den Eenhoorn... Wij hebben niet lief en wij dragen geen wapenrusting.
- Ben je gelukkig met te lachen en te zweven?
- Gelukkig...? Ik geloof van wel... Ik weet niet wat geluk is. Ben jij een mensch?
- Ik ben een ridder en mijn naam is Sans-Joye. En je ziet, ik ben geharnast, en ik heb veel lief gehad...

- 'Lief gehad...' murmelde zij na. Hoe vreemd...

Zij zag om zich rond. De ruiters, overtuigd van haar schadeloosheid, en wier nieuwsgierigheid was bekoeld, hadden zich gevoegd naar de orders der hoplui en stelden zich op in colonne.

- Wees voorzichtig, Sans-Joye, waarschuwde hem een hopman. Al is zij geen heks, toch is zij een nimf en de nimfen zijn verderfelijk, booze geesten...

- En omgang met haar is zonde...

- Wees voorzichtig, Sans-Joye! waarschuwden zij allen, en gingen terug, eensklaps angstig voor iets bovennatuurlijks, angstig voor iets, dat geen pantser droeg, angstig voor zonde en duivelarij, lelieblanke demonische kracht... Zij keerden terug en telkens keken zij om, of Sans-Joye ook niet kwam... En zij verloren zich in den drom van het spiegelgevecht, dat voor de poorten der stad gespeeld werd...

Hij echter bleef nog, en tuurde peinzend op haar neêr. Hij dacht ook te gaan, maar kon nog niet, geboeid door een vreemde betoovering, door herinnering aan dromen, aan vage verlangens, voorgevoelen van harmonie en zuiverheid: hij wist niet wat, vage stemming in zijn krijgsmansziel...

- Wat doen zij daar? vroeg Fidessa, en wees naar het spiegelgevecht.

- Zich voorbereiden tot oorlog.

- Wat is oorlog?

Hij lachte en zijn lach uit zijn zilveren helm klonk doordringend als echo in haâr.

- Je vraagt me te veel, kleine! Ik kan dat niet alles beantwoorden. Wat is de Eenhoorn? Zoo kunnen wij elkaâr steeds vragen.

Zij zuchtte.

- Wij zullen elkaâr nooit begrijpen, sprak zij zacht.

- Neen! lachte hij. De menschen begrijpen de nimfen niet, de nimfen niet de menschen...

En als schudde hij zich van een bekoring los, ging hij door met ernstige stem:

- Nader ons dan ook niet weêr. Ik heb je nu beschermd voor

geweld, zooals ik, als kind, eens een vlinder beschermd heb, die andere jongens vangen wilden. Ik weêrhield hen: de vlinder vloog weg... Vlieg ook weg. Ga terug tot de nimfen, Fidessa...

Zij zag als een kind tot hem op.

- Het bosch is groot en ik weet den weg niet: de Eenhoorn voerde mij meê...

Hij zag op haar neêr, hulpeloos als zij voor hem stond, broos wit teêr op de paarsche heide.

- Maar als je niet naar je zusters kan, Fidessa, waar moet je dan heen?

- Ik weet het niet, murmelde zij.

- Hier kan je niet blijven.

- Neen...

Zij begon te weenen. Zij voelde zich eensklaps alleen en onveilig, zoo wit en naakt in de zonlichtende heide, zoo broos tegen die geharnaste menschen aan, die woonden achter ijzeren poorten en hooge steenen muren. Zij vouwde de handjes smeekend.

- Help mij! bad zij hem. Bescherm mij nog voor heden!

Zij strekte de smeekende handjes uit.

En in een impulsie, diep uit zijn ziel, voorbereid door zijn stemming van vaag teedere gevoelens, en nu als door noodlot gedrongen, gingen zijn handen de hare tegemoet, en voor hij zichzelve bewust was, tilde hij haar voor op zijn zaâl.

Zij vlijde zich tegen zijn rusting aan, gedachteloos en tevreden.

En hij reed naar de poorten toe.

IV

Dwars door het spiegelgevecht en de stofwolk reed Sans-Joye naar de opene poorten toe en de strijders staakten den speekamp en omringden hem met nieuwsgierige vragen. Dicht omringden zij hem en de paarden wrongen hinnikend tegen elkaâr en schuurden de ompantserde flanken: de ridders bogen zich naar Fidessa, deze nieuwsgierig, gene wat angstig; zij vroegen Sans-Joye: hij

antwoordde hier en daar met een woord en reed zich een weg door hen allen.

Hij reed de stad in; een geharnaste menigte vulde de straten, en stormde toe en omringde hem en vroeg wie zij was en van waar zij kwam, en waarom zij niet was geharnast. Sans-Joye antwoordde hier en daar met een woord: toen zag hij in de menigte zijn schildknaap te paard, een vaan in de hand, waarop 's ridders naam: Sans-Joye. Hij wenkte den jongeling vooruit te gaan, hem een weg door de dichte menigte te rijden: ze gonsde somber en vroeg nieuwsgierig en Sans-Joye zeide haar naam: Fidessa. Een nimf, een heks, Fidessa, Fidessa, zoo gonsde het al door de sombere stad: de straten kronkelden tusschen hooge huizen als vestingen, met getraliede vensters; kanteelen teekenden af op de lucht een vierkant gezigzag: òp staken de spitsen en trots de zon scheen de stad een gevangenis. Fidessa leunde tegen de zilveren borst van Sans-Joye, die hard koud haar lichaam aanvoelde. Zij was niet meer bang, zij voelde zich veilig en kalm, vol belang in het vreemde, vol ontzag voor het sombere, vol verwondering om zoo veel zilver en ijzer en koper en staal, dat menscheijk was en liep en joelde dooreen en met vingers naar haar wees. Haar blik ging van den schildknaap, die zwaaide de vaan, waarop de letters, die zij niet lezen kon, naar de spitsen der kerken, kanteelen der huizen en daalde weêr neêr op de menschen. Zilver, ijzer, koper en staal, en de huizen steen. Geen boom, geen bloem, geen vlinder, niets van zachtheid: allen onkwetsbaar en alles onwrikbaar. Maar omdat zij aanvoelde de zilveren borst van Sans-Joye, was zij niet bang en zij vlijde zich dichter, tot zijn harnas zacht lauw van haar nimfelijf werd.

Nu reed de schildknaap een zijstraat in, Sans-Joye volgde hem en de menigte bleef achter, somber en mompelend. Voor een immens opduisterend huis, massief kasteel, hielden zij stil: de muren stonden op als met facetten van rotssteen, gehouwen puntvormig; voor de boogvensters kronkelden dikke ijzeren staven; torens boorden zich plomp in de lucht. Dienaren openden ijzeren poorten, de schildknaap reed binnen, en na hem Sans-Joye.

Nu steeg de zilveren ridder af en tilde Fidessa neêr. Hij geleidde haar aan de hand in een zaal, hoog en somber; tapijtwerk aan de muren; zilveren schenkgerei op dressoor. En hij deed in een zetel haar zitten, en zoo vreemd voelde zij zich naakt in dien stoel, dat zij zich ommantelde met hare haren en dat zij bloosde, voor het eerst.

- Hier ben je veilig, sprak hij. Veilig voor het oogenblik...

En hij schonk haar den wijn, en zij dronk er een teug van.

Hij zag haar glimlachende aan, niet wetende wat met haar straks te doen, want blijven bij hem, in de stad, kon zij niet: zij was naakt. De menschen waren nooit naakt. De menschen waren gepantserd. En de nimfen leefden met de menschen nooit; de nimfen waren naakt, en naaktheid was zonde... Wist zij dat wel? Dacht zij daaraan?

Neen, gedachteloosheid was in haar vioolblauwe oogen, zorgeloosheid was in haar dankbaren blik: zij dacht niet aan straks, niet aan morgen. Zij dacht alleen, dat zijn harnas niet koud was geweest, nadat zij een poos er had tegen geleund, en dat zijn blik zoo weemoedig haar trof uit zijn helm, die altijd gesloten bleef, en dat zijn stem zoo diep klonk uit zijn borst van metaal, als zij nooit nog muziek had gehoord, al was zij een dochter van de lucht, die leefde te midden van eolisch getril, altijd muziek om zich heen. En de kerker van zijn huis in het gevang van de Stad leek haar, het kind van de zee en het woud en de lucht, niet zoo somber als hij wel dacht, dat haar schijnen zoû. Ten minste, zij zat in den mantel van heur haar en zij vroeg zoo vrijmoedig duizende vragen als een kind, dat zij was: omtrent de menschen, hun harnas, de huizen, omtrent het tornooi en den oorlog, die dreigde aan de kimmen der andere Steden en waarin de geharnaste krijgslieden sneuvelden...

Hoe verschillend hun leven van wat zij ooit als leven gekend had: zweven en zingen en spelen en dansen op de vochtige weide, aan de maanlichtsnaren...

En zij vroeg waarom zoo somber zijn blik zag en hij glimlachte, maar zij zag zijn glimlach niet: het eenige leven, dat zij van

hem zag, was de weemoed van zijn oog. Waarom, waarom, vroeg ze weêr, waarom zoo weemoedig, en ze knielde bij hem en hief haar gezichtje lief vragende naar hem op en zij leunde haar maagdeborst aan zijn knie, kniestukken van zilver, en zij vergat geheel, dat zij naakt was. Hij legde zijn hand op haar hoofd, hij streefde met de buigzame geledingen van zijn zilveren handschoen haar lange haren en hij zeide, dat zij niet vatten zoû, al zoû hij haar veel vertellen, van vroegere jaren, van een vrouw in een pantser, van zijn ziel en de hare, van zijn ziel vooral: hemzelve, in de gevangenis van zijn harnas. En hij vroeg haar heel zacht, om haar niet schrikken te doen, of zij niet blijde was, en héel blijde, dat zij geen harnas droeg en zij knikte van ja en zij streefde met haar witte vingertjes zijn onbuigzame borst en zijn knieën. En toch, zeide ze, wist ze niet wat het was, maar zijn harnas was niet alleen wapenrusting: zijn harnas was geen hard zilver alleen, rijk gedreven, gecizeleerd met tafereelen van vroegeren krijg; zijn harnas was hèm ook: dat was het toch ook, zijn harnas mooi, dat haar beschermd had op de heide? Hij zeide: misschien, en dat hij niet wist en hij lachte en zeide, dat zij vroeg vragen, die de wijsten der Stad niet op konden lossen...

De dag ging voorbij, zij dacht niet aan straks, zij dacht niet aan morgen... Hij vroeg of zij moê was, en zij zeide van neen, en dat zij nooit sliep, ten minste niet slapen van moêheid. Moêheid van harnas dragen: zij sluimerde soms op de bloemen, zij droomde soms aan een beek, of op een golf sloot zij haar oogen. Maar toen meende zij, dat hij slapen wilde, en zij deed hem zich op zijn leger vlijen, in een nis van de zaal en zijzelve doofde het licht der flambouwen...

...De maan scheen naar binnen door vierkante ruiten: de zelfde stralen, die snaren werden op de nimfenweide, braken door de ijzeren traliën heen en wierpen op den grond een schemering.

Zij dacht aan hare zusters, en een heimwee naar ruimte omving haar. Zij hief zich aan het venster op, zij zag in de straat, somber tusschen de sombere huizen, wier tinnen kartelden tegen den nacht...

Zij zag in de straat, eenzaam en stil...

Soms kletterde iets van metaal: uit de straatdiepte, donker, glimmerde een vonk te voorschijn - een mensch in metaal; een stap dreunde aan, zware voetstap naderde; ijzer rammelde, mannelijk en krachtig; veerkrachtig stapte de man voorbij, doorbralde de straat één oogeblik met weêrechoënd geklakker en dreunde dan weg en verglom in de verdere diepte der straat en doofde uit in het donker...

En Fidessa, huiverend, om wat kon zij niet zeggen, zag naar Sans-Joye: hij schemerde zacht, zijn zilverend lijf in de donkere nis, zijn arm gebogen onder zijn helmhoofd en zij zag, dat zijn oogleden waren dicht: hij sliep...

Zij naderde hem, zij zag op hem neêr: hij sliep...

Zij zag om zich heen en huiverde; haar hart klopte, haar borst hijgde...

Op eens benauwde haar de nacht en de sombere kamer, benauwde haar de Stad...

Nu sliepen zij allen, de menschen, als hij sliep...

Zoo vast, zoo vast...

En de huivering van den nacht, met het spoken der maan, doorangstigde haar voor het eerst, doorangstigde haar als zij bang was geweest voor de bijna tastbare nachtmerrie van het inktwoud, doorangstigde haar geheel, omdat zij niet wist waarom, omdat alles zoo vaag was, omdat zij kamersomberheid nooit nog gevoeld had, schaduw in hoeken en onder bogen: bogen, die zich verloren in verdere gangen, gangen van ondoordringbare huizenpikdonkerte.

De maan spookte, de zelfde maan, die melodisch in harpstralen daalde op de weide: de maan spookte met haar bleekende vlak.

En de gang spookte: de donkere gang onder zich verliezende bogen... Zij staarde in de gang, de bogen langs... O, de beklemmende engte van het menschenhuis, waarin zij niet leven kon; o, de engte van het beklemmende menschenharnas, waarin zij nooit had kunnen ademen! Zij snakte naar buiten, naar lucht, naar water, naar bloemen, naar spel... Wanneer daagde de morgen?

Was de morgen bevrijding? Had Sans-Joye niet gezegd, dat hij morgen haar brengen zoû terug in het bosch, om samen te zoeken de weide der nimfen? Morgen, morgen, wanneer was het morgen: opdat hij haar brengen kon, weg uit dit huis, uit die stad...?! Zij drukte den adem uit de borst met haar handen, en zij staarde de gang in, de sombere gang...

Wat was het? De boschspoken zijn boos en beangstigen de nimfen, maar de spoken in de huizen der geharnaste menschen... Wat was het? In de donkere gang een vergrootende vlak, bleek als de maan, tweede maan, die scheen door een verder venster?? Neen, neen, een vlak, die leefde; een vorm, die bewoog en aankwam, groot beest, wat was het??? En eensklaps zag zij het vlammeende beest, maar groot, onwaarschijnlijk, bedreigend, met reusachtigen hoorn, die aanpriedde: de Eenhoorn! En zij gilte het eensklaps:

- De Eenhoorn, de Eenhoorn...!

Sans-Joye wekte op, zijn rusting kletterde en Fidessa stortte op hem toe.

- Wat is er... Fidessa?

Zij wees naar de gang, maar er was niets te zien; en zij vertelde hem, dat zij den Eenhoorn gezien had, maar spook, dreigend reusachtig, en zoò lang zijn hoorn, als een lans, die haar wel steken kon door het hart. Hij streelde heur haar, waar zij dook aan zijn knieën en hij berustigde haar, en zeide, dat zij nu slapen moest, al sliepen de nimfen geen slaap van moêheid. Zij klemde zijn knieën, zij legde op het kniestuk haar wang, en in enkele seconden sluimerde zij, met geöpende lippen, in een lach. Hij vreesde, dat zij zich pijn zoû doen, zich wonden zoû aan de scherpe kant van zijn zilveren knieschijf, en hij verlegde haar kopje, maar hoewel er een roode streep al gesneden was in haar zachte wang, legde zij zich terug, daar waar zij was ingeslapen. En hij zag op haar neêr, met zijn glimlach, die niet was te zien, tot de dageraad klaarde en de morgenklokken der kerken zware klankmassa opdaverden in de lucht boven de daken en de menschen ontwaakten, en de eene nimf tusschen hen ontwaakte met hen, haar éene wang rood als een rijpe vrucht.

V

Nog was de stad ochtendstil, toen zij uitreden, Sans-Joye te paard, en voór op het zaâl Fidessa. En zij ademde ruim en lachte en zag op tot den hemel, dien de tinnen der huizen en torens der forten afsneden, als een ijl grauw doek uitgespannen boven stoere kracht der gebouwen.

Zij was blij de stad te verlaten en blij, dat hij haar wegbracht; zij was blij, toen zij de poorten naderden, toen zij de opene poorten uitreden. Daar was de heide; aan den zoom van de heide rees het bosch, wel bosch van verschrikking maar weg toch tot de weide. Hij had haar beschermd, één nacht, omdat zij bang was geweest, bang nergens thuis te behooren: de heide was niet voor de nimfen, en het bosch was vol van de saters... Hij had haar beschermd en nu reed hij haar weg; hij reed haar het bosch in; een sombere morgen zeefde neêr tusschen de spierige takken en het dikke geblaârte der boomen: als titanen stonden de boomen vertakt in hun krijgersgebaar van spierarmen, elkander vuisten toeballend, verloren in de onduidelijkheid van het loover, en de sombere morgen was sombere schaduw, schaduw kelderkil, atmosfeer van reusachtig burchtverlies.

Zij spraken niet. Zij klemde zich aan zijn harnas vast en lachte niet meer, maar zag naar het - nauwlijks - pad, waarover padden kropen; reusachtige kikvorschen sprongen schrikachtig weg in reusachtige varens, druipend van slijmerige vocht. Op eens richtte een slang zich op de punt van haar staartelijf; gloeiende oogen en een blauw trillende, sissende tong... Het ros schrikte, stak de ooren op en steigerde, nerveuzen kop en dolle oogen... Zij reden verder. Zij spraken niet. Op hen drukte het sombere woud; op hem, man, op haar, nimf, drukte de bovenmenschelijkheid der verdoemde titanen, hun heroïsche halfgoddelijkheid, en de melancholie van hun ontzaglijke wanhoop tusschen de windstille looverenmassa's. De weg was moeilijk en dikwijls verdwaalden zij en het ros weigerde verder te gaan en verwarde de pooten in de vochtslijmerige lianen en zwartvlakkige orchideeën, half reptiel,

half plant; maar dan voelde Fidessa eensklaps de verlorene richting en wees:

- Daar...

En zij reden terug en vonden den weg en drongen steeds dieper het woud in, tot de fluweelen schaduw, trots het schemeren van den bleeken dag, rondom hen heen droop als met plakkaten van inkt. Langs de stammen der boomen scheen de inkt van de schaduw te vloeien en in de diepte van het pad hoopte ze zich op tot nacht, die langzaam, met huiverende ooren, het aarzelende ros inreed...

Zij spraken niet. Fidessa klemde zich aan Sans-Joye, uit instinct om zich beveiligd te voelen tegen zijn koudharde rusting aan, maar eigenlijk bang was zij niet. Zij herinnerde zich even den vorigen nacht, de vaart van den Eenhoorn: toen was zij bang geweest, nu niet meer.

Weldra zoû de weide bereikt zijn, de weide zonder geheimenis, als ze zich groen uitdeinde tot een bosschigen horizon in het alles ontdekkende zonnelicht. Daar zoû zij haar beschermer bedanken en afscheid nemen, en hij zoû terug gaan, en zij zoû langzaam den stroom afgaan, afdrijven of afdwalen, al naar haar gril, tot de zee of tot heel nieuwe oorden, verre bloemparadijzen, daarginds, daarginds... Zoo was immers haar nimfeleven, doelloos, gedachteloos, zorgeloos, dansend en zwevend en zonder de zwaarte der ijzeren menschen, en zonder liefde en zonder leed: die vreemde dingen als weêrklank van muziek, blij en treurig, trillende uit hun zwaar metaal. Het contrast van hun harnasonbuigzaamheid en de haar geheel onbekende gevoelens deed haar stilletjes glimlachen, terwijl zij peinzend keek in den woudnacht, glimlachend, als lachte zij de menschen wat uit, met hun weêrklank van ijzer, zij, de dochter van lucht, het kind van muziek, wier vingers de manestrallen weêrklank ontlokten. Zoo armoedig en zwaar, in hun plompe torens, in hun gewelfde kamers, scheen haar het menschenleven toe, zoo barbaarsch en zoo leelijk, op zware, met ijzer omkapte paarden stormen tegen elkaâr met de lans gestrekt; de dag, zoo somber in hun vestingstad; de nacht, - die zij beminde in

maanlicht of mist of storm of starrengeschitter, - spooksomber in de benauwdheid tusschen hun vestingmuren, ieder huis forteres, altijd op hun hoede tegen elkaâr, altijd van natuur in hun pantser verstoken...

Zij zag op naar Sans-Joye, en zij zag zijn blik, levende weemoed uit zijn helm van dood zilver, stralen.

- Is dit de weg wel? vroeg hij.

- Ja, antwoordde zij zacht. Dit is de weg. Ik herken de boomen hier, die zware met takken als armen. Dit bosch is vervloekt...

- Waarom vervloekt? vroeg hij.

- Eenmaal waren die boomen reuzen, strijders...

Hij lachte, ongeloovig. Zij was heel ernstig.

- Lach niet, zeide zij. Het is waar. Ik weet die dingen beter...

Zijn weemoedoogen lachten nog. De boomen vrijlden, de woudnacht verklaarde, de zonneschijn vloot plotseling in...

- En daar is de weide, wees Fidessa met den vinger.

- De weide, herhaalde Sans-Joye.

- De maanlichtweide...

- Maar nu in de zon...

- Is al haar geheim en betoovering weg. In het maanlicht is ze de weide van de nimfen, die dansen er in de vochtige misten en van uit de maan dalen de klankfijne stralen als snaren en staan op het gras als de hemelhooge harp op.

Hij dacht, dat zij een lied zong.

- Wat is dat? vroeg hij. Een liedje?

Zij zag op, verwonderd.

- De waarheid...

Hij glimlachte weêr, in zijn overmoed van mensch, die had nagedacht.

- De waarheid... spotte hij. Wat is de waarheid, Fidessa?

- Het vervloekte bosch en de maanlichtweide en de maneharp, en de Eenhoorn...

- De Eenhoorn...?

- De Eenhoorn...

- Dien je als spook zag van nacht, in mijn donkere gang?

Zij rilde.

- O, dat huis, die gang... o, de booze geesten! murmelde zij.

Hij lachte zacht.

- Verbeelding...! De waarheid is, dat geen geesten bestaan, geen spoken, en dat de harp is niets dan een droom, en de Eenhoorn nachtmerrie...

- En ik? vroeg zij. Ben ik waarheid of droom of nachtmerrie?

Hij voelde haar zacht met zijn zilveren vingers.

- Wat weet ik, Fidessa. Ik zie uit mijn helm. Ik voel met vingertoppen van gecizeleerd metaal. Misschien droom ik...

Zij sloeg om hem heen hare armen.

- Voelje me? sprak ze.

- Ja! Ik voel... Maar wat is voelen door mijn wapenrusting heen.

- Zie je me? sprak ze.

- Ja, maar mogelijk is alles bedrog voor het oog.

- Hoor je me...?

- Gesuis in de ooren...

Zij schaterde het eensklaps klaterende uit.

- O, die mensen! lachte ze.

Hij lachte meê. Het paard stond stil, snuivende naar de verte.

- Hier zijn we! sprak hij.

- Ja, antwoordde zij zacht.

Het paard stond stil. Beiden zwegen.

Toen glimlachte zij.

- Dank, sprak ze. Nu weet ik mijn weg. Nu ben ik thuis. Mijn thuis is overal, de lucht, de zee, de wouden. Maar niet de kant uit, van waar we kwamen. Niet het bosch van vervloeking, niet de heide buiten de vestingstad en niet de forteres, gesloten in dikke muren... Dank voor je bescherming, Sans-Joye.

Zij nam in haar heel fijne vingers zijn omhelmdede hoofd en boog het naar zich toe en gaf hem een kus op het voorhoofd. Toen, voor hij het wist, gleed zij af van het ros en stond zij, als een bloem in het gras.

- Vaarwel! sprak ze.

- Vaarwel, Fidessa...

Zij wuifde met de hand, maar ging nog niet. Hij bleef roerloos op zijn paard.

- Vaarwel, zeiden zij toen beiden.

En zij sloeg hare oogen neêr, zij wendde zich om en trad langzaam over de grashalmen heen. Hij wendde zijn paard en reed stapvoets weg. Na een pooze keken zij beiden om.

- Vaarwel, vaarwel! wuifden zij beiden.

En zij gingen voort, over de weide; zij zoû terug naar de zee, hij zoû terug naar de forteres van zijn leven... Maar toen zij elk den zoom van de weide bereikten en de weide tusschen hen was als éen groenzonnige wijdte, keken zij om, nog eens en beiden tegelijkertijd. En zij zagen elkander kijken en zij zagen, dat zij beiden poosden... Zij wuifden.

Maar zij gingen niet verder. Zij bleven zoo. Zij wierp zich neêr in het gras en zag uit onder haar hand. Hij steeg af van zijn paard, bond het vast aan een stam, en zag uit onder zijn hand...

Toen liep hij langzaam naar haar toe.

Heel langzaam liep hij en toen hij bij haar gekomen was, zag hij, dat zij weende. Zij lag in het gras, het hoofd in de armen en zij snikte als in groot verdriet. Hij knielde bij haar neêr.

- Fidessa...

Zij snikte.

- Waarom, zeg mij, Fidessa...

Zij zag naar hem op, hare oogen vol tranen.

- Heb je leed, Fidessa...?

Zij knikte van ja.

- En ik dacht, dat je nooit leed hadt?

Zij knikte van neen.

- Waarom dan nu?

Zij haalde haar heel fijne schoudertjes op en zij zag naar de tranen, die tusschen haar heel fijne vingers vielen als dauw op het gras.

- Ik heb ook leed, Fidessa.

Zij zag hem aan.

- Leed, dat ik je verlaten moet en teruggaan naar de Stad...

- Blijf hier! murmelde zij snel.
- Hier!
- Blijf hier! murmelde zij lokkend. Hier bij mij. Het leven is lief op de wei, aan den stroom, in de bosschen vol bloemen, daarginds, daarginds, aan de zee, onder de zee, in de paleizen van mijn vader.
- Hij schudde zijn hoofd.
- Dat kan niet mijn doel zijn, Fidessa.
- Je doel?
- Niet mijn levensdoel...
- Doel van je leven...?
- Ik ben geharnast, tegen het leven en tegen mijn medemenschen. Strijden is mijn doel.
- Neen, neen.
- Ja.
- Neen. Je weet niet de waarheid. Ik wel...
- Wat is waarheid?
- Te genieten de schoonheid, te léven...
- Wat is leven...?!
- Blijf hier! smeekte zij.
- Ik kan niet, Fidessa.
- O, blijf hier. Het kan. De nimfen zullen je een koning vinden, een koning in je zilveren rusting.
- Te zwaar is mijn rusting om je altijd te volgen, en overal.
- Wij zullen niet ver gaan. Hier is het goed...
- Hij stond op, glimlachende vol weemoed.
- Neen Fidessa. Het kan niet. Vaarwel.
- Aan den boomstam hinnikte het paard hem aan den anderen weizoom toe.
- Ga je? vroeg zij bang.
- Ja, vaarwel... Fidessa.
- Zij weende.
- Heb geen leed meer...
- Zij snikte.
- Heb ik je het leed geleerd?

Zij knikte van ja...

- Vergeef me, Fidessa.

Zij knikte, dat zij vergaf. Hare handen dwaalden, zij greep zijne handen.

- Blijf, blijf... stamelde zij. Blijf!!

- Ik kan niet...

Hij was opgestaan. Zij stond op. Hij sloeg zijn arm om haar heen, en heel langzaam liepen zij de weide over en naar het hinnikend paard toe. Hij zeide zachte woorden tot haar. Maar zij bleef weenen, altijd door...

Zij bereikten den boomstam, hij bond zijn paard los.

- Vaarwel dan, Fidessa.

Hij steeg op en reed terug, het donker vervloekte woud in.

Zij zeide niets, maar zij volgde hem.

- Ga terug, Fidessa, vroeg hij zacht.

Zij knikte van neen en volgde hem. Hij stond stil.

- Waarom volg je me, kind...

- Omdat ik niet anders kan, sprak ze zacht.

- Maar hoe lang zal je me volgen...

- Altijd...

- Tot de Stad...?

- Tot in de Stad...

- Tot mijn huis?

- Tot in het huis...

- En dan...?

- Laat me blijven! smeekte ze en legde de handen gevouwen op zijn zilveren knie.

- En dan?

- Hoû me!

- Het kan niet, Fidessa!

- Waarom niet...

- Het zoû zonde zijn.

- Zonde?

- Al heb ik zonde bedreven. Nimfen, en al die naakt zijn, mogen niet met ons zijn.

Naaktheid is zonde.

- Zonde?
  - Zonde voor de ijzeren menschen. Al wie naakt is, is zondig.
  - Zondig?
  - Ja. Het kan niet, Fidessa.
  - Wij kunnen de zonde niet trotsen?
  - Neen. Ik kan niet. Ik ben een mensch, ik leef samen met andere menschen en heb met hen gemeenschap, en ik doe als hen en ik kan geen zonde plegen, die mijn levensdoel benadeelt.
  - Levensdoel? Strijd?
  - Ja...
- Zij glimlachte weemoedig.
- Dat is niet de waarheid...
- Hij haalde de schouders op. Zij bleven zwijgen en steeds lagen gevouwen haar handen op zijn zilveren kniestuk.
- Vaarwel, Fidessa.
- Geen vaarwel! smeekte zij. Laat mij je volgen en blijven in de Stad, en blijven in je huis.
- Het kan niet.
- Kan het niet? Kan het nooit?
- Nooit...
- Waarom niet?
- Naaktheid is zonde bij ons.
- Dan doe ik afstand van mijn zonde en bekeer ik mij. Tot de deugd van de menschen.
- Hoe, Fidessa?
- Is hun deugd rusting te dragen?
- Het is hun zedelijkheid en hun eer, hun voordeel en hun trots. Het is het wezen van hun menschelijkheid.
- En kan ik rusting dragen?
- Fidessa, neen. Rusting draagt al een kind. Rusting groeit meê met het kind. Rusting is goddelijk en heilig en rusting dragen de nimfen niet.
- Niet als zij zich bekeeren? Kan Fidessa geen rusting dragen?
- Hij zweeg en zag haar aan.
- Ik ben geen mensch, sprak zij. Ware ik mensch, naakt ge-

groeid, ik zoû geen rusting kunnen dragen. Maar ik ben nimf. De nimfen kunnen veel. Zij hebben groote macht, zij kunnen wondere dingen. Ik voel, dat ik rusting dragen kan. Ik vind er mij een, die mij past of ik laat er mij smeden, die voegt aan mijn leden en bekeer mij tot de deugd van de menschen en laat mij dàn blijven in de Stad, in het huis...

Hij zag haar steeds aan.

- Rusting dragen! herhaalde hij, en zijn stem was ontzet van angst, van verwondering en van liefde. Fidessa, weet je wat rusting is! Voel dit metaal!

- Ik heb het lief.

- Maar je weet niet het gewicht.

- Wat een mensch zwaar vindt, is licht als lucht voor de nimfen.

- Het kan niet, Fidessa. Vaarwel...

Hij reed weg, hij draafde weg.

Zij liep hem na. Zij zweefde hem na. Zij lachte:

- Ik zweef even gauw...

- Fidessa...!

- Neem mij meê!!

Zij wierp zich aan zijn hals en zette zich voor op het paard en zij leunde aan zijn borst haar hoofdje.

Hij sloeg om haar teedere lijf zijn zwaar geharnasten arm en prangde haar tegen zich aan. Zij gaf een kreet van geluk en van pijn. Heur haar stroomde lang, over den grond, over bloemen en blâren heen.

VI

Toen Sans-Joye en Fidessa de stad voor de tweede maal door hare opene poorten inreden, krioelde op nieuw eene gonzende menigte druk in de straten en zij wezen naar den zilveren ridder, die voór op zijn paard, een nimf, naakt, deed zitten tegen zijn borst aan. Zij wezen en gonsden en joelden en krioelden rondom hen heen; hun nieuwsgierigheid, bekoeld, sloeg over in moordlust en vijand-

schap tegen wat ongeharnast zich toonde binnen de muren van hunne stad, en dreigende kreten slaakten zij en balden de vuisten en riepen den vloek van de goden af over wat zondig en goddeloos tartte hun heilig geloof in voortreffelijkheid van in ijzer gesmeed te gaan.

Maar hoog zich richtende in zijn zaâl reed Sans-Joye en rustig blikte Fidessa, zich bergende in heure haren, neêr op de booze menigte. Het siste rondom hen heen: een heks, een heks!; steenen vlogen de lucht door, dreigender werd het gegalm, maar de ridder reed door en bedwong met zijn blik van alom bekend dapper opperhoofd de woedende menigte.

En hoewel de Stad dreigen bleef, bereikten zij het huis.

Lang bleef voor de gesloten deuren het volk de vuist nog ballen.

Maar hoog bleven de muren van rotssteen staan, de kronkelende traliën weerden af: de burcht bleef zwijgen, trotsch, ondoordringbaar, en machtig.

De menigte trok af.

Met een vloek verwijderde de laatste zich.

En de straat werd stil en eenzaam.

De nacht zonk over de zwaar slapende stad.

Toen maakte Fidessa zich op...

Zij nam afscheid van Sans-Joye, die haar noode liet gaan, maar zij *wilde*, en zei, dat zij veilig was...

En terwijl hij alleen bleef, in twijfel waarheen zij ging, niet begrijpende haar raadselwoorden, haar houding van kalm overleg, en vast weten wat zij doen zoû, slipte zij stil tusschen de deuren door, voelde de richting,

En zweefde in den stikdonkeren nacht over de muren heen...

Zij toog langs een breeden heirweg, bosschen door en stroomen over, dalen in en weêr heuvelen op, een uitgebreid rijk, dat zij vlug doorliep en doorzweefde en waar de geharnaste menschen nooit kwamen en dat hun geheel onbekend was. De maan rees op en zij dacht aan de weide en zij dacht aan haar zusters, die nu wel

gelooven zouden, dat de Eenhoorn haar meê had gesleept, naar een verderf, geheimzinnig en eeuwig. Zij dacht, hoe zij misschien haar een pooze betreuren zouden, maar dan luchthartig, van voetjes en zinnen licht, dansen zouden en spelen zouden aan de zilveren manesnaren... Zij voelde zich treurig, dat zij ging zoo alleen, dat Sans-Joye haar niet volgde, maar zij had hem gesmeekt niet mede te gaan: vlugger ging zij alleen... En dan, en dan...: er was zooveel twijfel en weemoed diep gezonken in haar hart. Twijfel of zij kracht hebben zoû een harnas zich om te doen smeden; en weemoed om de ijzeren menschen, tot wie zij behooren ging. Twijfel om zich en weemoed om allen, om wat zij dachten de waarheid... De waarheid: zij had nooit aan waarheid gedacht; zij had geleefd haar leven van kind van de lucht, maar wel wist zij, intuïtie van edeler natuur, dat het waarheid niet was het metaal te aanbidden en te strijden tegen elkander in! En op eens voelde zij, die nooit had gevoeld, dat zij een ziel had, dat zij ziel was. Dat zij leed had gehad en liefhad en dat zij een keuze deed, in louter liefde, een keuze, vijandig aan haar natuur, een keuze, die in het stof haar natuur neêr zoû drukken, door het gewicht van een pletterende menscheijkheid... O, zij wist het, edeler wezens waarden in edeler werelden dan de luchtige nimfen in de luchtige sfeer, maar zij voelde ook met hare nieuwe ziel, dat de geharnaste menschen niet edel waren, en dat zij, de luchtigen, dichter de edele sferen naderden dan de gepantserden der Forteres...

En zij daalde uit hare zoo lieve luchtsfeer, dauwig van licht, neêr tot de barbaarsche gevangenen van hun eigen metaallijf?

Waarom had zij geleden? En waarom had zij hem zóo lief? Lief! Was liefde wat anders dan spelen tusschen bloemen of wolkjes?... En terwijl zij heel snel haren weg ging, hooger steeds het gebergte op, dat in den hemel zijn kammen verborg, zóo snel haren weg, of zij vond dien vanzelve, of zij niet kòn verdwalen als in de donkere bosschen en op de heide en het veld van de menschen... scheen zij ijle gestalten en schimmen van vleugelige schijnsels voor zich uit te zien lokken: niet zoo hoog meer, dwaal door de luchten weêr, tot de dansende zusters: de harp straalt neêr uit de maan...!

En zij voelde zich zwak, want haar natuur was geen ernst, want haar willen niet logische denkkraft: zij voelde zich pluimpje op blazende winden en wat zij besloten had in verwondering van leed, voor het eerst ondervonden, scheen te verbleeken bij het lokken der elven... Maar eensklaps zag zij hèm voor zich, hem, hem alleen, de ziel van hare ziel, waarom wist zij niet, maar het hare, zooals zij het zijne was; een ziel, die, verdeeld, zich had weêrgevonden, hij in haar, zij in hem. Zij zag hem zilver, geharnast, en zij zag dat wat zij alleen levend zag: zijn oogen, zijn oogen van liefde en weemoed, geheel hijzelve in zijn oogen. Door zijn oogen had zij hem liefgekregen, om zijn oogen had zij hem lief... En zij stiet uit een kreet, in den nacht, en zij zwaaide de armen, en de lokkende elven vervlogen; de maan scheen koud neêr, en in haar kille schijnsel oprezen de steile gebergten, afgrond tusschen pieken van bovenaardsche bazalt, waarom dikke wolken dreven, en altijd een gerommel van donder voer als een trilling van de lucht. Niet voor menschen beklimbaar rees het rotssteen omhoog als met steilrechte tafelen, gescheurd in peillooze groeven en duizelingwekkende heldiepte.

Maar zij zweefde op. Het was of haar zweefkracht vermeerde hoe hooger zij zweefde: nauwlijks betrad zij den steen; zij reikte steeds hooger, steeds hooger... En zij begreep, dat haar nooit Sans-Joye had kunnen volgen. Zonder vrees zweefde zij op, hooger, hooger; hooger, hooger; de donder rommelde zwaar en dreigend, en weêrkaatste tegen de bazalten bergtafelen aan, en door de dikke wolken zigzagde het weêrlicht als degens van reuzen, die vochten. Zij stiet weêr een kreet en weêr een, en steeds hooger en hooger, hooger en hooger zweefde zij nu heelemaal, zonder te gaan, een eindeloos hooge bergtafel langs, die steil in den afgrond geplant scheen. De donder daverde; zij was in den donder, het bliksemde razende rondom haar heen, maar zonder haar te treffen, of het niets was dan vonken uit ijzer...

En eensklaps, geheel gehuld in de wolk, voelde haar voet als een grond, liep zij voort in den nacht van bovenmenscheijkheid,

En hoorde een stem dreigen en lachen en daveren, dreigender,

daverender dan den donder en lachend zoo luid, dat de bergwanden trilden. Bliksem verlichtte den nacht en zij zag op een vlakland een grot, als een smidse, hel verlicht, zich achteruit deinen in vuurperspectief, zee van oplaaiend vuur, scharlaken vlammekolommen, waartusschen reusachtige smeden zich weerden, met spierende armen hamers zwaaiend en ze dreunende en donderrommelende latende vallen neêr op hun aanbeeld.

Fidessa bleef staan. De smeden werkten bij een bulderend lied, cyclopische reuzen, als titanen gespierd, en in zingende razernij zwaaiden zij hun zware hamers door de vuurademende lucht. Eén, reusachtiger titan dan zij allen, spoorde hen aan; met zijn donderenden lach viel hij telkens te midden van hun lied in; nu lachte hij, dan dreigde hij: het zweet gudste in dikke druppelen hem van zijn adergezwollene slapen, zijn breede mond spalkte in vloek open na vloek, zijn neusgaten snuifden; zijn cycloopenoog, groot driehoekig in de welving van zijn voorhoofd gezet, grijnsde goedmoedig en vroolijk, als wilde hij toonen, dat hij niet kwaad was.

Een zwaar lederen schootsvel had hij òm, om de lendenen, ros geschroeid door het vuur; half naakt stond hij wijdbeens op zijn breede voeten, de teenen gespreid, vloekend, zingend, aansporend, en zwaaiend zijn hamer in een vroolijken, doelloozen cirkel door de lucht. Nooit schenen de zweetende smeden hem ijverig genoeg te smeden; hij hitste ze aan, hij dreigde, hij vloekte, hij stompte hun ribben, en zij werkten maar door, eindeloos door. Wellustig ademde hij de vuurlucht in en blies en snuifde ze uit; zijn pens dampte van zweet en hij stond in zijn eigen lijfswalm, als in een halo van arbeidsgoddelijkheid.

Fidessa stond stil.

En hij, de cycloop, zag haar staan, als een witte bloem, die plotseling ware opgeschoten geheimzinnig bleek in de vuuratmosfeer van zijn werkplaats. Zij was bij die reuzen zoo klein en zoo teeder, zoo fijn en zoo wit, diafaan, transparant, dat zij niet werkelijk scheen, maar een blanke schaduw alleen, silhouet van licht, opgerezen zoo eensklaps in de welvende poort van hun grot

en omvloed van haar lange vrouweharen, waarin zij stond als in gouden nis. Zij glimlachte onbevreesd. Zij glimlachte den cycloop toe. En de andere smeden ook zagen haar, lieten vallen den hamer en staarden haar aan, open mond, het cycloopenoog verbaasd opgloeiend, als een goedge vonk van verwondering.

Toen naderde zij, en nauwlijks scheen zij den grond te treden. Eene stilte was in de smidse.

Alleen het vuur laaide hoorbaar en de nog hijgende borsten der smeden blaasbalgden in hun plotselinge rust.

- Wie ben je? vroeg toen de Baas.

- Fidessa, murmelde zij lachend.

- Hoe kom je hier?

- Opgezwefd ben ik langs de tafelwanden van het hemelhooge gebergte...

- Wat kom je hier doen?

- Je hulp inroepen, o meester. Tot je edele kunst mijn toevlucht nemen. En mijn leden ompantseren laten...

Hij zag haar aan.

- Waar kom je van daan? vroeg hij verder.

- Van de zee, van de stroomen en wouden, van de bloemen en uit de lucht. Maar ik ben, door het vervloekte bosch, gegaan naar de paarsche heide en ik heb gevonden de ziel van mijn ziel, die ik nooit vond in lucht en in water. De ziel van mijn ziel leeft gepantserd in zilver, tusschen gepantserde zielen, en allen leven zij samen in een sterke forteres. Ongepantserd mag ik niet de ziel van mijn ziel beminnen, en daarom, o meester, ben ik opgezwefd hoog langs de steile tafelen van je hemelhooge gebergte, om je te vinden, en om je te smeeken: neem metaal, wat ook, en smeed om mijn leden metaal, opdat mijn naaktheid voor eeuwig verborgen zij, opdat ik leven kan met de ziel van mijn ziel in zijn levensforteres, opdat ik strijden kan met de ziel van mijn ziel tegen de vijanden van zijn leven, gepantserd als hij, of anders, maar naakt niet: dat weet ik zeker! O, meester, ompantser mij! Wat zal het u zijn? Nauwlijks arbeid die kleine leden in wat ijzer of staal te omkleeden, gij, die zoo groote werken maakt, dat uw arbeid den bliksem

ontruikt en den donder door de lucht doet daveren...

Zij was hem nu dicht genaderd. Zij reikte tot onder zijn harige borst en hij zag op haar neêr, zoo voorzichtig als was hij bang, dat zijn blik haar zoû breken. Hij liet zijn hamer langzaam vallen en knielde toen neêr op een knie, om haar beter te zien, en om niet zoo heel groot te zijn.

- Wat ben je klein! Wat ben je fijn en blank! zeide hij en zijn stem, die altijd gewend was te bulderen, klonk heesch in vergeefsche tempering. En wat ben je mooi, wat ben je mooi!

Zij lachte vroolijk de muziek van haar lach uit.

- Wij zijn allen zoo, klein en luchtig en blank, want wij zijn niets dan zingen en dansen en gedachteloosheid en luchtigheid. Maar anders ben ik geworden, omdat ik een pooze geweest ben tusschen de gepantserde menschen. Ik voel me geen gedachtelooze luchtigheid meer: ik voel mij alleen verlangen om rusting te dragen. O meester, omsmeed mij, omsmeed mij!

- Rusting wil je dragen? Gepantserd wil je gaan? Weet je wel wat het zijn zal?

- Het zal leven zijn met de ziel van mijn ziel!

- Omdat je lief hebt wil je gepantserd gaan?

- Omdat ik mijn ziel heb gevonden!

- Een gepantserde man?

- Hem, hem alleen...

- Zoo veel hoû je van dien gepantserden man?

- Alles, overal en eeuwig!

- Het is veel te jammer, Fidessa. Fidessa is immers je naam? Het is veel te jammer, Fidessa. Je bent o, veel te mooi als je bent. Ik ompantser je niet.

- Niet?

- Neen.

Zij begon te weenen, te weeklagen luid. De vuurgloed was getaand. De smeden hadden in rust zich gevlijd en keken naar haar op. Zij strekte de armen naar hen uit, als zocht zij hulp bij hen.

- Neen, Fidessa! ging de cycloop voort. Ik ompantser je niet.

Ompantseren wil je je laten uit liefde voor een, die pantser draagt? Waarom heb je niet lief wat bloot is, als jij?

Zij snikte en wrong haar armen.

- Wie heeft zilver lief of ijzer? Is metaal om lief te hebben! Heb mensch lief of god lief, maar bemin niet doode stof.

Maar zij schudde steeds snikkend haar hoofd.

- Hem, hem alleen... eeuwig!! bracht zij uit tusschen haar snikkende hikken.

Hij fronste zijn zwaar bosschige brauwen.

- Hem eeuwig! Waarom hem? Zeg, waarom hem, Fidessa? Fidessa, waarom niet mij?

En zijn mond spalkte op in een glimlach van liefvallige verleidelijkheid; hij poogde haar verlokken aan te zien met den goedigen vonk van zijn eenig oog.

Zij verschrikte en zag hem aan. Zij lachte door hare tranen. Hij lag steeds op een knie en zij stond, lachend, weenend, voor hem. Nu schudde zij zachtjes het hoofd.

- Waarom mij niet, zeg Fidessa? Ik ben geen metaal, maar een man. Ik ben vorst van het bazaltgebergte, half-god ben ik, ik maak werken, wereldgroot. Ik smeed den bliksem, ik slinger den donder, werelden wentel ik op het Hoogste bevel en de sferen richt ik op... Wereldspiralen slinger ik uit, banen beschrijf ik en met schroeven bevestig ik starren... Sterk ben ik als niet één. Zie mij aan. Zie zwellen mijn spieren, zie uitzetten mijn borst. Niemand heeft spieren zoo taai, niemand een borst zoo wijd. Ik werk altijd. Ik zet het heelal in elkaâr. Zonder mij is er niets: ik ben trotsch op mijn arbeid, trotsch op mijn kunst. Ik weet, het is niets dan stof wat ik doe, en stoffelijkheid, die weêr vergaan zal, maar wat ik doe is goed. Ik werk en volvoer de bevelen van 't Hoogste en tevreden ben ik, gelukkig. Fidessa, zeg, waarom mij niet? Koningin zal je zijn, vorstin van het vuur, - vuur is macht. - Waarom mij niet, Fidessa? Wil ik je toonen wat ik kan? Ga meê.

Hij rees op en strekte zijn reuzehand uit en omdat hij zoo goedig was, legde zij als een kind haar handje in zijn palm.

Hij leidde haar de smidse door langs de tanende vuren, hij

leidde haar door grotten, krypten, spelonken, gewelven, die al wijder en wijder zich omhoog boogden met ruwe spitsbogen van rotssteen. En eindelijk trad zij buiten en zag de lucht, - wijd element, klaar van onweêr, - boven haar een oneindigheid uitmeten naar verre verten toe, en beneden zich zag zij een afgrond van lucht, een niets, zich afronden, uitspansel van zenith tot nadir, en in den afgrond wentelden verder en verder reusachtige cirkels, spiralen en banen als één machinekamer van ontzaglijkheid: ellipsen, die deinden naar den horizon toe; spiralen, die zich uitkrinkelden als een veer van metaal, vurige cirkels: begin van een harmonie, onbegrijpelijk...

Zij duizelde, haalde diep adem en voelde zich zwijmen, voelde zich niets. Maar hij wendde haar snel af, steunde haar met zijn hand en vroeg haar trotsch, terug onder de welvende spitsbogen:

- Wat zegt Fidessa van 's Meesters macht?

Een goddelijke zelfbewustheid bulderde uit in zijn stem.

Zij vouwde de handen.

- Ompantser mij! smeekte zij.

Hij duwde haar af, ruwer dan hij wilde doen. Hij fronste de brauwen, hij snuifde ontevreden.

- Toon, wat vrouw is, begin van aarde en hemel, en als zij liefheeft, zal zij zeggen: ompantser me! - Neen!!

- Ompantser me...!!

Zij wist al, dat hij toegeven zoû. Hij zei niet meer: neen, hoewel hij niet: ja, zeide: hij knikte toestemmend alleen.

- Ompantser me!!! vroeg zij, weenend en lachend.

- Nu ja dan! donderde hij uit. Ja dan, hoor! Ompantseren zal ik je: een pantser zal ik je smeden! Eerst de verschillende stukken. En dan om je leden samen. Je kan altijd je nog bezinnen. Zelfs als het pantser gereed is, hoef je het nog niet om...

- Hoe lang zal het werk duren?

- Lang. Lang, hoor. Het is knutselarij en ik ben niet gewend aan dat speelgoed en afroffelen kan ik het niet. Heel lang zal het werk dus duren. En al dien tijd blijf je hier.

- Hoe lang?

- Jaren.
  - Neen, neen...
  - Maanden.
  - Eén dag!
  - Wel neen. Wat denk jij wel! Ben jij smid? Zeven dagen minstens.
  - Zeven dagen!
  - Geen dag minder.
  - Nu goed dan, zeven dagen...
  - Zeg, Fidessa... Waarom mij niet? Ik ben koning van het bazaltgebergte, ik ben vorst van het vuur, halfgod, ik ben zoo tevreden, ik werk: zie eens mijn spieren, zie mijn borst zich uitzetten...
- Zij lachte.
  - Je hebt me mijn harnas beloofd!
  - Ik zal het je smeden. Maar je hoeft het niet om. Misschien, als het af is...
  - Wat dan?
  - Zal je niet willen het om je leedjes hebben. Misschien, eer het af is...
  - Wat dan?
  - Zal je houden van mij!
  - Hem, overal, eeuwig!
- Hij bromde.
  - Nu goed dan! 'Hem, eeuwig!' Ompantseren zal ik je! En mijn pantser zal je verpletteren, hoe licht ik het maak. 'Hem, eeuwig! Ompantser me!' Is er niemand dan hem, op de wereld? Overal? Eeuwig? Besta *ik* niet?
- Zij zuchtte.
  - Zeven dagen, zuchtte zij.
  - Zeven dagen. Hier, zie deze grot. Woon hier, Fidessa.
- Zij trad binnen. Het was een grot met gouden wanden, als een gouden spiegelzaal.
  - Zeven dagen!! zuchtte zij.
- Zij zag zich in den spiegelwand.
  - Zie, Fidessa! toonde hij. Zal het niet jammer zijn? En zie mij,

naast je. Ik ben halfgod, zie mijn spieren...

- Zeven dagen!!! kreet zij uit, half gelukkig, half radeloos.

Hij vloekte en zijn vloek dreunde de gouden grot door. Hij wendde zich af met een ruw gebaar, met een wijdbeenschen stap van halfgoddelijke woede...

En hij liet haar alleen.

Zij zonk neêr op den grond.

- Zeven dagen! murmelde zij, en sliep in.

VII

Het was avond in de smidse, rustig, en alleen één enkel blauw vuur vlamde op en tintelde op de platen van zilver-verguld, die de reuzensmid in de vuisten hield en aandachtig bekeek. Het waren stukken van sierlijk harnas, rijk gedreven de helm met omedans van elven en nimfen, vreemd fijn werk voor de handen groot, die de wereldspiralen uitkrinkelden; op het borststuk tusschen de puntige boezemschilden de Eenhoorn, die vlood met een nimf in zwijm op zijn rug tusschen warrelende takken en heel dicht loof.

En uit een schaduw der diepe spelonk kwam een schaduw, wit, aan in het blauw schemerende licht van het smidsvuur.

- De zevende avond! murmelde Fidessa.

- En het harnas is klaar! mompelde hij terug.

Hij toonde de stukken. Zij voelde ze of ze wel krachtig waren.

Hij lachte.

- Levenssterk! beweerde hij trotsch. Zijn ze samen gesmeed, dan kan alleen...

- Alleen?

- De dood je bevrijden, Fidessa...

- En hoe?

- Door te treffen de punt van des Eenhoorns hoorn...

- Door te treffen de punt van des Eenhoorns hoorn... herhaalde zij, langzaam

napeinzend.

Hij zag haar treurig aan.

- Nu is het harnas klaar.
- Nu is het klaar, herhaalde zij.
- En wat is je wensch, Fidessa?
- Smeed het om mij heen, soldeer de stukken samen rondom mijn ledematen.
- Zie; zeide hij en liet de blauwe vlam opflikkeren. Een kroon ook werkte ik voor je.
- Hij toonde een diadeem.
- Neen, weigerde zij.
- Zie, zeide hij, hief de hand op - een licht verspreidde zich alom: een paleis bouwde ik voor Fidessa.
- Zij zag in de lucht een paleis van brilliant, schitterend als feeënwoning.
- Neen, weigerde zij.
- Zie, zeide hij; wereldloop beheersch ik, godmachtig, voor Fidessa alleen... Het firmament opende zich en zij zag starrige bollen wentelen.
- Neen, weigerde zij.
- Hij vloekte. Het donderde door de duistere grot.
- Lig dan neêr, beval hij ruw.
- Hij toonde een langwerpige aanbeeld, als een rustbank hard.
- Zij legde zich.
- Hij naderde met de stukken.
- Nog is het tijds te bedenken, waarschuwde hij, en aarzelde.
- Hem alleen, overal, eeuwig!
- Hij toonde den helm.
- 'Hem alleen, overal, eeuwig!' las zij op den helm als devies.
- Zij glimlachte gelukzalig.
- Heb dank, o, Meester!
- Ben je bereid?
- Ja.
- Doe de oogen toe.
- Zij sloot ze.
- Zij voelde een wind, een adem over zich gaan, vreemd als van vreemd vuur, een macht, dood of leven, zij wist het niet... Toen

zij opzag, waren haar beenen gepantserd.

- Toe de oogen! beval hij.

Weêr de wind en de adem, het vuur, dood of leven, zij wist het niet. Toen zij opzag, was haar boezem gevangen in zilver vergulde rusting. Bloot was haar hoofd met stroomende haar.

- Fidessa! smeekte hij. Nog is niets te laat. Eén druk met mijn vinger en alles valt af. Heb mij lief!

- Ompantser mij! smeekte zij.

Hij vloekte, en voor zij de oogen gesloten had, voelde zij den helm over haar hoofd.

- Daar dan! bulderde hij.

En het donderde. Hij hielp haar opstaan. Zij was als een jeugdige strijderes, hare oogen waren als saffieren in het open vizier, en uit den helm stroomde heur haar.

- Heb dank! murmelde zij, en zij wilde gaan.

Langzaam bewoog zij de voeten in scherppuntigen, geleden metaalschoen. Zij voelde al hare lichtheid verdwenen, zij liep zwaar als droeg zij een zwaar gewicht.

- Je kan niet den weg, dien je gekomen bent, gaan, bromde hij somber. Nimfen zweven steile bergtafelen langs; harnas daalt ze niet af. Hier, loop den weg af, om het gebergte, daal, lager en lager, altijd lager, tot je de oorden van de gepantserde menschen naakt.

- Ja, stamelde zij.

Hij leidde haar.

- Vaarwel, Fidessa...

- Vaarwel, zeide zij als betooverd. En zij ging langzaam het pad af, dat hij toonde, voeltastende in den duisteren nacht.

- Vaarwel, Fidessa.

- Vaarwel...

Zij ging, slaapwandeland in hare nieuwe gestalte van rusting zoo zwaar, ongewoon.

Hij vloekte. Het donderde. Hij wendde zich af, wierp zich neêr op den grond, die aardbeefde, hij balde zijn vuisten, en weende. Toen nam hij de kroon en slingerde ze weg in den afgrond. Toen

nam hij een bliksem, deed opschitteren het feeënpaleis in de lucht en trof het, tot het neêrviel in gruis.

VIII

Fidessa daalde den weg af.

Achter haar rees het cyclopische gevaarte van rotsen hoog, in dik drijvende wolken; om haár zelfs dreven de wolken; aan haar voet over het bergpad dreven de wolken, langzaam. Nacht was het nog waar zij ging, maar in de verte, beneden, aan heel verwijderde kimmen, daagde de bleeke dag. Langzaam liep zij, de wolken door, zettende voet voor voet, zich wennend aan haar moeilijken voetstap, waaraan de beklemming hing van haar beenstuk. Zij liep als een, die slaapwandelt. Zij zag in haar hand een speer, lang en vlijmend, als wapen, dat de Smid haar geschonken had. Zij steunde zich met haar speer en zocht ermede het effene pad, vermeid den rotssteen, en daalde neêr.

Zeven dagen was zij in de smidse geweest...

Hoe lang zoû het nog duren eer zij Sans-Joye terugzag! O, zoo hij haar vergeten had, in den drang van het ijzeren-menschenleven! Zij, zij dacht aan hem steeds. Zij, zij glimlachte van geluk, terwijl zij haar rusting droeg. En zij daalde lager het bergpad af, met haar langzamen, gauw moeden voet. Hoe snel was zij niet naar boven gezweefd, zeven dagen geleden! En nu, nu aarzelde zij bij iederen pas, beklemd in haar liefde-rusting. Zij poogde zich te voelen, maar zij voelde zich niet, want haar verguld-zilveren gelede vingertoppen voelden slechts zilver-verguld aan, voelden slechts het gebosseleerd ornament en de gleuven der cizeleeringen.

En moeizaam schreed zij voort, steeds berg af, berg af, tot de zon uitstralende oprees en het panorama zich voor haar vizierblik opende, dalen, hemelen, stroomen, en steden zelfs. En zij voelde het onzekere van mensch in vreemd land, zooals zij nooit als nimf gevoeld had, alleén in den nacht van het inktwoud... Was haar

nieuw leven toen al begonnen...? Zij wist het niet: onder de zwaarte van haar helm kon zij niet denken, en zij daalde instinctmatig, zij liet zich gaan door haar eigen gewicht naar omlaag getrokken, als zonder weêrstand, liet zich loopen den kronkelenden weg af, trad over de bruggen, die over de stroomen geslagen waren, en vermeed waar de menschen woonden.

Zoo was het middag geworden, en zij voelde, dat zij niet verder kon. Bij den stroom, onder boomen, viel haar speer uit haar metalene vingertjes en zeeg zij in het gras.

Toen zij de oogen opsloeg zag zij geknield naast zich een figuur als zijzelve: een ridder gepantserd: haar helmhoofd steunde hij op zijn gepantserde knie en in de holte van zijn metalen hand hield hij water op aan haar mond, na haar vizier te hebben opgeslagen.

Hij verontschuldigde zich dit gedaan te hebben, zoo groot een vrijheid tusschen gepantserden, maar hij dacht, dat zij stervende lag in het gras en hij had haar willen helpen. Hij steunde haar en zij richtte zich op en dankte, en zij zei, dat zij nu zich weêr wel gevoelde. Hij vroeg, waar zij ging en zij noemde de sterke Forteres en hij bood haar zijn paard aan. Zij steeg op, door hem geholpen en hij leidde het paard aan den teugel en zij zat stijf en zwijgend: zij gingen door een bosch.

Al viel de avond, toen zij kwamen aan een burcht, gastvrijheid vroegen en binnengelaten waren. Maar het waren tijden van oorlog en altijd gewapend wantrouwen en na het avondmaal, alleen in haar kemenade gelaten, bleef Fidessa luisteren, angstig. Trots haar menschenmoêheid sliep zij niet in. Stijfrecht in haar harnas lag zij op het bed, uren lang, toen zij meende, op eens muziek te hooren van harpen en veêlen, en een licht scheen door een reet van het gewelf, zij wist niet hoe. Zij tuurde op de reet, die breed werd, lichter, tot langzaam uit-een het gewelf zich schoof en òpklonk de muziek, en òpstraalde in het licht van duizende luchters een zeer lange zaal van zuilen, de marmeren schachten met rozen om wonden: op rustbedden lagen mannen en vrouwen naakt in omhelzing en opgehoopt aan de bedden hun gouden en zilveren rustingen.

Aan het einde der zaal op een troon, half bedde, half zetel, lag een naakte vorstin in de armen van een naakten jongeling. En Fidessa herkende aan zijne oogen, aan zijn gelaat den ridder, die haar gelaafd en geholpen had! Zij herkende op den grond, bij het bedde gehoopt, zijn edele wapenrusting! Zij ontstelde als zij niet wist, dat ontstellen kon haar gepantserde, vermenschelijkte hart; snel rees zij op, greep haar speer, verraad vermoedend, wat wist zij niet. Een atmosfeer van zwoele betoovering, geur van rozen en wijn, dreef door de zaal. Zij trad binnen, de speer in haar hand en tot haar, glimlachend, trad een schoone grijsaard, rozenomkransd de zilveren lange lokken, koninklijk purper omgeslagen, en hij heette haar welkom met een sierlijk gebaar van zijn naakte hand. Zij, met open vizier, fronste den blik en antwoordde niet en bleef op haar hoede. Maar hij scheen haar onhoffelijkheid niet te achten, hij glimlachte steeds en noemde zijn naam, die eens heel grooten toovenaars en hij zeide, dat hij haar gastheer was en gelukkig haar in zijn burcht te ontvangen. Hij zeide, dat het leven genot was, liefde en rozen en wijn en muziek en hij zeide, dat genieten was naakt zijn, ontdaan van de menschelijke wapenrusting, door tooverkunst, die de zijne was, almachtige magische wetenschap, waarmee hij wist voor één nacht - uren lang! - van de edele leden het metaal te doen vallen om te zwelgen in ontpantserde goddelijkheid! Hij toonde Fidessa haar metgezel, reiskameraad, den jeugdigen ridder, al naakt in de armen van zijn beeldschoone dochter en hij voerde nu tot haar zijn zoon, een beeldschoonen naakten jongeling, die de armen verlangend Fidessa toestrekke en haar smeekte heur harnas te slaken.

En Fidessa, verblind, vroeg hoe zij slaken kon, al dit metaal om haar leden. Toen bood haar de grijsaard een beker met tooverdrank aan. Zij aarzelde. Zwaar woog op haar teedere nimfelijf de materie van hare metalen vermenschelijking en de beker lokte haar toe als niet gelokt had de kroon en het feeënpaleis in de smidse van den cyclopen-wapensmid. Haar adem zwoegde en haar puntige boezemschilden deinden op en neêr alsof zij barsten zouden. O, enkele uren te slaken de zware en stijve vermensch-

lijking, nimf weêr te zijn voor de nachtelijke uren, zweven te kunnen, haar natuur van luchtigheid bot te vieren in dartelheid met dien held-mooien knaap!

Hare bevende vingers, zilvergeleed, strekten zich al naar den drank toe. Hare lippen in het open vizier verdroogden van heet verlangen naar den drank, die schuimde. De losse gebaring der naakte leden van allen rondom haar heen deed haar zwaarder zichzelve aanvoelen. Eén dronk en af van haar viel al dit smeedsel...

Maar eensklaps tusschen haar en den beker zag zij en dacht zij hem, hèm alleen, Sans-Joye, keken zijn weemoedoogen haar aan en voelde zij, dat zij liefhad voor eeuwig. En zij voelde eensklaps haar harnas zoo licht, dat het was of er bezieling uit stroomde, gloed van nieuw leven door haar teedere nimfe-aderen heen. Zij richtte zich, fier, en plotseling sloeg, met haar speer, zij den beker uit de hand van den grijsaard. De schaal kletterde neêr, vuur vloede er uit, de oogen des grijsaards gloeiden als opvlammende kolen van woede, rook en vlam sloeg uit den grond, en Fidessa, in het helsche licht, zag, dat allen, die elkaâr naakt op de bedden omhelsden, dood waren, vaalblauwe lijken. Zij zwaaide haar speer om zich heen met een wijden cirkel van zelfbehoud en deinsde achteruit.

En zij voelde zich menschelijk en strijderes en zij voelde vooral zich liefde. Zij zwaaide haar speer, deinsde terug in haar kamer, waar in een donkeren rossigen walm geharnasten haar omsingelden, maar zij verdedigde zich, stiet met haar speerpunt open geslotene deur na geslotene deur en zocht zich, deinsende achteruit, een weg door gangen en hallen...

Bizondere kracht gaf haar speerpunt macht. Zij stiet deuren en poorten open, zij ging over de valbrug der wallen heen, steeds achteruit, zich verdedigende in den zwaai van haar speer, tot zij buiten kwam, in den donkeren nacht. Steeds omsingelden haar, steeds bedreigden haar vaag geharnaste gedaanten, als in rusting kletterende schimmen, die met één zelfde somber gebaar de spies mikten op hare borst, daar waar zij sterfelijk zijn moest, waar ieder gepantserde sterfelijk was.

Maar Fidessa slaakte een juichkreet uit, want zij zag een wit paard los staan en het hinnikte als riep het haar tot zich, en zij slingerde zich op zijn rug, zwaaide haar speer en vlood voort. De rusting-kletterende schimmen, op schimpaarden ook, stormden haar na, maar bleven weldra achter. Want haar witte paard ijde zoo snel, dat geen andere het in zoû halen. Het ijde met haar voort en zij hield het vast aan zijn blankzijden manen. Het ijde met haar door het donkere woud en eensklaps...

Eensklaps herkende zij zijn ruischende vaart en herkende zij den draver. Terwijl haar hart onder haar zilveren pantser bevroor, herkende zij vaart en draver, en zag zij op den kop van haar ros een hoorn recht wijzen uit! Het was de Eenhoorn, dien zij bereed, het beest harer verschrikking, het beest, dat spookte in haar droomen...

Uit het woud, over heide en vlakte, rende de razende Eenhoorn in den nacht, in den stroomenden maneschijn, met de schitterend geharnaste nimf op zijn rug; hij, blank als sneeuw de langvlokkige pels; zij, lichtglimpend haar sierlijke pantserleden en altijd recht wijzend voor beiden uit de lange lanshoorn op zijn kop. Uit den hemel zonder wolken stroomden millioenen maneschijn neêr als een zee van lichtvloed, ondulatie van zilver, waas van schijn over heide en eindlooze vlakte, die zijn draafvaart verslond in een oogenblik. Het beest harer verschrikking; het beest, dat spookte in haar droomen... Maar zonder den schrik van het inktwoud, en zonder den sneeuwblanken Eenhoorn, hadde zij in haar nimfeleven Sans-Joye nooit ontmoet! Was de Eenhoorn haar dan niet een noodlot geweest van de teederste, onmisbaarste innigheid?

Harnas droeg zij nu, door den Eenhoorn. Maar lief had zij door den Eenhoorn. En eensklaps, niet bang meer, sloeg zij om zijn slankblanken hals haar gewapende zilverarmen en fluisterde een zoet woord aan zijn oor. Hij trilde, sloeg achteruit en poogde haar van zich te werpen. Maar zij klemde hem vaster en fluisterde, zijne ooren trilden, hij snuifde nerveus, hij stak met den hoorn als dwars door de lucht...

Zij liet zich gaan, waar hij wilde, volgens de wilde gril van zijn

vaart. Hoe hij uren lang ging, begreep zij niet. Maar eensklaps herkende zij, als zij hèm herkend had, de weide, den maneschijn, en zag uit de maan de zilveren harp dalen. Daar dansten haar zusters, daar lokten zij den Eenhoorn en den ridder, die hem bereed, den ridder, dien de nimfen niet wisten haar eigen zuster, Fidessa.

De hemelhooge harp weêrklonk van tot de aarde toe droppelende gamma's, en bezielde den nacht tot melodie; rondom de harp in draafcirkel reed de Eenhoorn, maar eensklaps, aan het uiterste eind van de weidekim, schoot hij recht af op de luchtharp van maanmelodie en vlood door de etherische snaren heen.

En op het oogenblik, dat hij de snaren doorvlood, tikte zij met haar zilveren vinger het bekende motief van haar zusters:

- Haha... haha... op onze heilige weide!

Zij herkenden haar! Zij zweefden haar met één kreet achterna. Maar zij bleven weldra achter... Zij zagen nog even Fidessa's zilveren vingers wuiven... Toen verdween de Eenhoorn met haar in het woud.

En de nimfen, bang voor het raadsel, dat zij in den manenacht hadden gezien, voor het gepantserde spook, dat zij zich niet konden verklaren, slopen koud en huiverend bij elkaâr neêr, omhelsden elkander heel angstig en weenden den heelen nacht, terwijl in het dagen van den dauwenden morgen haar hemelharp verbleekte...

IX

Fidessa werd wakker op de paarsch-bloeiende heide.

Zij lag in haar verguld-zilveren harnas te schitteren in de morgenzon en haar eigen stralen wekten haar, haar eigen glans was zon om haar heen.

Zij ontwaakte met open vizier; boven zich zag zij de blauwe lucht en nu herinnerde zij zich den nacht, het helsche kasteel, den Eenhoorn en hare zusters op de weide.

Had de Eenhoorn haar dan van zich geworpen en was zij gevallen in zwijm? Hier, op deze zelfde plaats, waar hij eens haar naakt van zich af had gegoid...

Daar rees de stad, met lange gekanteelde muren, plompe torens en spitsen van kathedralen...

Daar wachtte Sans-Joye haar!

En zij maakte zich op, zij liep over de heide, ging door de poort en liep de sombere straten in. Niemand lette op haar: zij had niets buitengewoons; de mannen alleen keken bewonderend naar haar slanke metaalvormen, naar de blauwe vonk van haar oog en het gouden haar, dat stroomde uit haar helm.

Zij kende den weg.

O, hoe klopte haar hart, toen zij naderde, naderde...

Daar was de straat, daar was zijn burcht, de muren met facetten van rotssteen, de vensters getralied met ijzeren staven; torens plomp de lucht in. Daar stond zij voor zijn deur en liet zij den klopper vallen.

Hoe lang duurde het haar, hoe klopte haar hart, hoe deinde haar boezem onder de gedrevene boezemschilden...

Eindelijk werd het getraliede kijkgat achterdochtig geopend: een stem vroeg wantrouwend:

- Wie is daar...?

Zij herkende den schildknaap.

- Ik...

- Wie?

- Moet ik mij noemen, herken je me niet?

- Wie ben je? Een vrouw?

- Een nimf... Fidessa!

- Fidessa!!

- Laat mij binnen.

- Neen.

- Waarom niet?

- Wees vervloekt, Fidessa, vervloekt! Vervloekt!!

- Waarom?

- Om jou lijdt mijn meester ellende, smart...

- Om mij lijdt hij!
- Om jou is hij gevangen...
- Gevangen!!
- Hij, de loyaalste ridder van allen... Om jou, nimf, ligt hij gevangen in het diepste burchtverlies!
- Waarom om mij!!
- De nimfen zijn heksen. Vervloekt zijn de nimfen. De wet onzer Stad sluit de nimfen uit. Sans-Joye beschermde je, Sans-Joye huisvestte je: nàcht van onheil!! Wie met nimfen gemeenschap heeft, is vervloekt. Wie met nimfen leeft, vervalt aan het gerecht. Sans-Joye is gevangen.
- Sinds wanneer!
- Zoo lang als je weg bent. Ga weg, ga weg, ga weg! Wie je herkent onder je nieuwe wapenrusting, zal je plagen, steenigen, verbranden!
- En de schildknaap, met een smak, sloot het kijkgat.
- De straat was stil en somber. De Stad stond dreigend om haar. Zij staarde in wanhoop uit. Zij wist niet waarheen en zij wrong hare handen en weende.
- Hem, overal, eeuwig... murmelde zij.
- En zij ging. Zij ging pleinen over, straten langs, zij mengde zich met de menigte. Haar harnas bewoog in de voegzaamheid van zijn edel gewrochte geledingen en zij gebaarde als allen en men zag achter haar gesloten vizier niet de tranen van hare wanhoop. Geharnaste paarden, geharnaste mensen verdrongen zich in de drukke straten. Zij ving op woorden van gesprek hier en daar, zij hoorde fluisteren van naderenden oorlog. En zij liep, zonder te weten, waarheen; niet durvende vragen; willoos liep zij en doelloos. Toen zij toevallig omzag, zag zij twee mannen haar volgen. Zij liep voort. Toen zij weêr omzag, zag zij drie mannen, vijf mannen: ze volgden haar stilzwijgend. Haar hart klopte tot brekens: tot stikkens toe klemde haar harnas. Zij was verloren in vreemd element, zij leefde een droom, nachtmerrie van sombere stad en lijfsdruk van metaal. Adem kon zij niet halen, hoe zij prangde met haar handen de borst.

Zij ging nu een eenzamere straat in, en zij zag om, en zij zag, dat de mannen haar volgden. Hun klein getal groeide aan tot een menigte van menschen, van somber dreigende, gepantserde mannen, die haar volgden pas voor pas. Zij verminderden gedurig den afstand en eensklaps omringden zij haar. En één vroeg:

- Wie ben je?

Zij antwoordde niet.

- Sla op je vizier. Maak bekend, wie je bent!

Zij bewoog niet, stond stil en staarde en vroeg zich af, of dit sterven was.

Ruw sloeg hij toen zelf haar vizier op.

- Wie kent haar? vroeg hij in het rond.

- Niemand, sprak een andere man. Haar harnas is vreemd en geheel onbekend.

Heel rijk is haar harnas, geheimzinnig met vreemde legende gedreven, onbegrijpelijk devies en nooit aanschouwd fabelbeest. Misschien is zij van geboorte aanzienlijk, een prinses. Maar wie zij ook zij, een spion moet zij zijn. Een spion van den vijand, die de poorten van onze stad naakt. Gooi haar neêr in het diepste gevang!

- Gooi haar neêr in het diepste gevang!!

De kreet was algemeen, een bulderende roep van sterke, verwoede mannen, van belediging en oorlogszucht, een sombere dreiging van ondergang. Ook Fidessa slaakte een kreet, maar het was geen kreet van wanhoop. Het was een schelle jubel!...

Zij voerden haar meê, zij sleurden haar meê, langs de straten. Regimenten geharnaste krijgers, gedrild, dreunden voorbij met zwaren metaalpas. Een gevaar dreigde over de Stad, als een sombere wolk, en de verweerde kasteelen en burchten en forten staken met hun randen van tinnen hoog in de lucht vol gevaar op.

Zij sleurden haar meê en een dichte menigte omstuwde haar woeste geweldenaren, vuisten boven zich uit, hoog zwaaiende armen op; en steenen kliefdren de lucht door. Een spion, een spion, suisde de menigte, en de mannen sleurden Fidessa voort, de lange, lange straten langs. Daar rees eindelijk op een plein een sombere burcht, het somberste huis van de sombere stad, een onneembaar

fort, opgegeten van oudheid, maar sterk als een steenen onvergankelijkheid; de gevel, hoog en breed met twee, drie getraliede boogramen; torens als punten staken de lucht in, wallen groeven zich om den burcht en aan krakende kettingen daalde een ijzeren hangbrug neêr. Zij sleepten Fidessa over de brug, binnen den burcht, een hof over, onder gewelven van benauwdheid en toen trappen af, trappen af, trappen af...

Maar zij liet zich slepen.

- Waar brengt ge me? vroeg zij zacht.

- Naar het diepste gevang, naar het diepste gevang! Spion! Spion! bulderde de man.

Zij liet zich slepen.

- Allertiefst noodlot, murmelde zij. Allertiefst noodlot! Lief, aanbiddelijk noodlot!

Hoogste van goden, ontfermende almacht, gezegend, gezegend...

Aan ketens geklonken lagen, krimpnd van ziekte, op den vochtigen grond tal van gevangenen, en zij zuchtten, en riepen, en smeekten, en hieven de handen op, en rinkelden met hun ketenen in de vunzige kerkerduisternis.

- Sans-Joye, riep Fidessa eensklaps.

Zij zag hem in een hoek, geklonken aan een pilaar.

Hij herkende haar niet; hij dacht haar zich niet in harnas.

Aan zijn zelfden pilaar klonken de mannen haar vast.

- Aanbiddelijk noodlot! dacht zij.

De nacht hoopte dikke duisternis op. In de nachtschaduw van het gevang kropen als spoken de zieke gevangenen om, rammelend met harnas en ketenen, kreunend en klagend. Sans-Joye sliep op den grond, als een hond aan zijn ketting getrokken.

- Sans-Joye, fluisterde Fidessa zacht.

Hij bewoog zich, zag op en bemerkte haar even opschitterend harnas.

- Sans-Joye, herhaalde zij weêr.

- Wie zegt mijn naam? vroeg hij dof.

Zij kroop bij hem nader, de lengte van haar keten vergunde

hem aan te raken. Zij streelde met haar gemaliede hand zijn harnas.

- Wie liefkoost mij? vroeg hij weêr.

Zij zeide haar naam. Hij begreep haar niet; het was of een sluier gekomen was over zijn verstand. En zij herhaalde:

- Fidessa! Ik ben Fidessa; ik ben het steile rotsgebergte opgezweefd, naar den bulderend lachenden wapensmid; naar den uitslingeraar van de sferen, en harnas heeft hij om mij gesmeed, menschelijk harnas, als anders om een pasgeborene groeit...

Wat zij zeide klonk zacht als een lied aan zijn ooren en doordrong het waas van zijn brein zooals een straal dringt door dik spinneweb.

- Maar Fidessa was zondig, Fidessa was naakt, stamelde hij nog in zijn ontwaken.

- Fidessa draagt harnas! juichte zij terug.

- Fidessa draagt harnas... herhaalde hij.

In het flauwe licht van het getraliede raam zag zij hem van verwondering glimlachen en de handen strekken naar haar, als zij strekte de hare naar hem. Haar vingers ontmoetten elkander en streelden elkanders metaal; hunne armen ontmoetten elkander en omarmden elkanders geledingen, povere liefkoozing, stugge wellust van klinkend harde materie, gedwongen aanvoelend in elkanders verbuiging.

Met den zoen, die hun vizierlippen wisselden, voelden zij een ontzaglijke melancholie, zwaarder nog dan hun metaal, zinken als lood in de diepte der zielen; voelden zij, dat het metaal der ompantsering hen scheidde van elkanders inwezen, voelden zij zich o, zoo ver van elkander verwijderd, al klonk ook hun liefkoozing van een samenklank, allerzachtste tinteling van zilver. En de idylle van hun geharnaste liefde was een weemoedige vonk van teederheid in de duistere ellende van het kerkerverlies; en de zieke gevangenen, krimpnd van pijn, van martelende jicht in den vochtplas op den vloer, kreunden niet meer gedurende een enkele minuut, en zagen verbaasd naar henbeiden.

- Aanbiddeijk noodlot! dacht Fidessa.

 - Om jou ben ik in den kerker geworpen, omdat ik je beschermd heb op de heide, genomen voor op het zaâl op mijn paard, je gereden heb dwars door de menigte, je gehuisvest heb in mijn burcht...

- Om jou ben ik de onbegaanbare tafelen opgezweefd, in den bliksemenden donder van de cyclopen-werkplaats; om jou heeft een wapensmid mij pijn gedaan, mijn leden, mijn lichaam, en mijn arme hoofd; om jou draag ik zwaarte van zilver.

- Om jou wil ik niet erkennen, dat ik zonde bedreef; om jou ben ik blij, dat ik lijd.

- Om jou doe ik afstand van mijn harpgespeel, van mijn zweven door wind en door maanlichtweide, om jou, alleen, overal, eeuwig!

X

Overdag was het als een krocht van de hel: het lage, zwarte verwulfsel, waarvan de lompe bogen als laag neêrhurkten over den vochtigen grond; de plumpe pilaren, waaraan de te kort getrokken kettingen rammelden; het ijzeren gerommel der stukkende harnessen, en het gekerm van de zieke, verroestende menschen. Des nachts werd de duisternis een kalmere stilte, als het lijdin sliëp-in van ellende en moêheid; ook Sans-Joye sliëp in, met Fidessa's zilveren vingertjes koel op zijn brandende helmhoofd. Zij waakte bij hem. Zij zat naast hem in hun hoek; haar lange, blonde haar stroomde uit haar rijk gedrevenen helm, hare ompantsering was als een trillende vonk in de bleekte van den blanken nacht, die buiten oprees aan de luchten en door het getraliede raam de flauwste schemering neêrwierp. Zoo was zij in de duisternis even een schaduw van blond en van zilver, en zij neuriede zacht, en streelde Sans-Joye, zwaar aanvoelend haar eigen vermenschelijking en lijdin-in-stilte, zij, het kind van de zee en de lucht, gevangen in metaal en een kerker. Zij leed pijn, alsof zij niet

ademen kon; eene verstijving hield strak hare nimfeleden, en hare ziel, wier natuur was muziek en de allerluchtigste vrijheid, was loodzwaar van het gewicht eener treurigheid, zwaarder nog dan haar ondragelijke ompantsering. Maar toch straalde door al hare smart en haar pijnen een teeder geluk: dat zij was bij Sans-Joye, dat zij bij hem kon zijn, - omdat iedereen mensch haar nu dacht, - dat strenge mannen haar hadden gevangen genomen, en een aanbiddelijk noodlot met een keten van allerliefste ongebeurlijkheden haar geleid had, haar gesleept had, gesleurd, oogenschijnlijk onmeêdoogend, juist naar het gevang van haar liefde. En zij had pijn, en was treurig en zij was toch gelukkig. Zij waakte bij hem. Zij streefde zijn helm. Zij zong zacht aan zijn oor. Buiten rees lichter de nacht aan de luchten of de maan, haar eigen star van blanke muziek, aanzeilde als een schip van troost. De staven teekenden traliën af op den grond, Fidessa's harnas glom op, heur haar golfde goud. Zij zong, en uit de star van muziek daarbuiten, in de vrijheid der luchten, scheen het met haar te zingen. Een harmonie van bekendheid scheen aan te zweven; zij zag naar buiten, zij glimlachte: helderder, helderder werd de nacht: zij dacht aan de weide, zij dacht aan haar zusters. In de luchten, in het licht van de trillende snaren, dreven - op zachte ronde wolkjes als openluikende rozeknoppen; rafelen waaiende wolkfloers dreven en deinden, als sluiers op bries; de knoppen bloembladerden op tot bloemen, en de bloemen bogen zich en keken met oogen, neêr door de traliën, waar Fidessa tuurde, tot zij eensklaps in de bloemen en het wolkfloers herkende heel luchtige snelvoetige ijlgestalten, al dansten zij niet, al hielden zij stil in elkaâr zich omstrengeld, tot zij eensklaps herkende de rei van haar zusters, haar zusters, die weenden en wrongen de handen, hare zusters, die wuifden haar toe met de sluiers, die wenkten haar op te zweven, te verlaten het gevang der misdadige menschen, den vunzigen kerker der geharnaste smart. En Fidessa wuifde met haar zilveren handje; dicht in het heldere licht van de maan aanzweefden de zusters, tot heel dicht bij het raam.

- Fidessa! Fidessa! De Eenhoorn voerde je meê: o, wat heeft hij je

aangedaan! Fidessa, wat glimt om je heen? Stolde het maanlicht door eenhoorntooverkracht om je arme nimfe-leden? Kom terug, Fidessa, o kom terug, alle vreugd is voorbij, wij dansen nooit meer, de maanharp is stom, en bang zijn wij om te leven! Weemoed is onder de nimfen gevaren, en velen van ons, uit treurigheid, stortten zich al in de zee... Fidessa, o kom terug...

- Zusteren, weest niet treurig! Vrije wil is het, dat ik pantser draag om hem, tot wien de Eenhoorn mij voerde; nimf ben ik niet meer, maar mensch, maar vrouw, pantservrouw, die lijdt om haar liefde... Zusteren, lief heb ik...

- Fidessa, Fidessa...

- Stil, niet zoo luid, klaagt niet zoo luid: hij beweegt in zijn slaap; wekken zal je mijn liefde, die sluimert en vergeet zijn ellende.

- Kom terug, Fidessa, kom terug... Hoor, wij klagen niet luid, wij fluisteren heel zacht: heulsap weten wij, drank bereiden de oude heksen, die hurken neêr in het inktwoud. Drink je het, òf van je valt misschien je vermenschelijking: nimf ben je weêr...

- Willen zoû ik het niet, al kon het... Gaat nu, o zusters, laat mij, o laat mij. Hij beweegt in zijn slaap, ach, je zal wekken mijn liefde, die sluimert en vergeet zijn ellende: wekken zal je hem met je lichtenden maanglans, wekken met de fluisterende stem van je klagen: gaat nu, o gaat nu: vergeet mij, en laat mij!

- Fidessa, Fidessa...

- O, toe, zusters, gaat nu: ween niet meer, klaag niet meer, vergeet Fidessa, dans op de weide en speel aan de snaren: treur niet meer, weest toch blijde nimfen, weest blij in je leven van muziek en van licht... En laât mij!!

De nimfen verborgen het gelaat in de handen.

Zij weenden. De maan verbleekte, de nacht duisterde op.

En toen alles was donker, weende ook Fidessa en legde snikkend haar helmhoofd aan den voet van Sans-Joye...

- Liefde is zwaar te dragen, dacht zij vol heimwee. Neen, liefde is licht als lucht! dacht zij na.

XI

Trage dagen volgden elkaâr op, hoevele, wie wist het? Het sombere leven was altijd aan zichzelf gelijk: een gerammel van ketens, een geknars van roestig harnas onder de onverbiddelijk laag neêrhurkende bogen, die als zware lichamen van reuzedemonen, roerloos en zonder verandering, de pilaarvoeten geplant op den vloer, de gevangene ellende op den plassigen vochtgrond hielden gedrukt. De nachten waren aan de dagen gelijk, met wat meerdere stilte, met wat meer respijt van gekreun en gekerm en geklaag en tandengeknars en opgillende wanhoopskreten. Alleen Fidessa sliep niet en waakte en zag uit door het getraliede raam in den nacht. Soms scheen zij even een glans te zien, een wolkfloers, bloemaangezicht, of eene harer zusters opdoodde in de verte en haar groette en wuifde, en weêr in mist van tranen verdween... Maar meestal was de nacht donker buiten: geen maan, geen sterren, alleen uitspansel van somberte en iederen nacht het zelfde uitspansel, de zelfde somberte.

Trage dagen volgden elkaâr op, en de nachten waren aan de dagen gelijk; hoevele, wie wist het...?

 Buiten in de stad, scheen veel geraas te gebeuren: geraas en geruisch, geklikklak, gekletter...

- Fidessa, ik voel mij sterven...

Hij lag met zijn hoofd in haar schoot, en zij zong hem toe en streelde hem.

- Fidessa, ik voel mij sterven... Mijn lijden wordt al dof en een nevel drijft over mij heen... Waarom zal ik geleefd hebben, Fidessa? Om je te hebben gevonden en te hebben liefgehad? Hoe treurig, hoe somber, hoe donker was anders mijn leven! Mijn ziel in haar pantsergevangenis heeft nooit en nimmer geglimlacht; van onder de gewelven van voorvaderlijken burcht ben ik gegaan in den vreugdeloozen strijd tegen mede-pantsergevangenen, tot je eensklaps kwam als een glinsterende straal in mijn leven, en ik dubbel gevangene om je werd, in mijzelven gevangen, en gevan-

gen in dit donkere verlies! Als één enkele gevangenis drukte het leven steeds op mij neêr!

- ...Uit de zee ruischt aan een veelstemmige hymne; uit de luchten ruischen de liederen der nimfen.

- Wat zingen zij?

- Zij zingen de waarheid, zij zingen de vrijheid, het leven: zij zeggen verlossing, zij zingen de blijheid, zij juichen de verte, den horizon toe, waar een zon opstraalt aan de eindelooze kim...

- Fidessa, ik voel mij sterven. Waarvoor was alles, wat ik geleden heb; waarvoor was het dat ik ademde, belemmerd door dit treurige pantser. Doelloosheid is mijn wezen geweest; vraag zonder antwoord mijn leven...

- Paden slingeren den horizon toe, over bergen en valleien, kronkelende wegen winden zich af en alle weg leidt tot den horizon, waar de zon opstraalt aan de kimme... Eindeloos is de kimme, louter lucht, louter licht, louter zon, louter God... God is de horizon!

- Ik versta niet je zang, Fidessa... Troost is de klank van je stem in mijn ooren, maar je lied dringt niet tot mijn doffe brein door... Ik voel mij sterven, Fidessa...

- Ik voel mij leven, Sans-Joye... Ik voel alles leven, Sans-Joye: de luchten leven, de kimme leeft, en onze liefde leeft, leeft voor eeuwig...

Buiten in de stad scheen veel geraas te gebeuren; geraas en geruisch, geklikklak, gekletter...

Oorlog woedde in de straten. Roode vlammen van brand flakkerden op aan de ramen der burchten, aan de tinnen der forteressen, en verwoed vochten de pantsermensen tegen den voortdringenden vijand, een vijand, die zich in hun straten verspreidde, die bezit nam van hun kasteelen, hun pleinen afzette en hen doodde met speersteek of sabelhouw. Het geraas van den oorlog drong door tot het afgronddiepe kerkerverlies en de gevangenen luisterden angstig en weifelend. Door hun getraliede ramen, op langs de helling der grachten, die hen scheidde van pleinen en stra-

ten, zagen zij uitkijkend omhoog, vooruitdenkend, wat gebeuren zoû, voorvermoedend verlossing of wreedsten moord. Op het felst raasde de krijg, laaide de brand, donderende puinhoopen storteden in: een noodlot scheen bloedrood over de stad neêr te dalen als een zengende nevel van ondergang. En aan alle kanten der stad wrong de wanhoop de handen en slaakte luide kreten.

- Sans-Joye! Sans-Joye!

Een hulpgeroep galmde luid op.

- Sans-Joye!!

Hij hoorde niet. Sliep hij, of stierf hij? Hij lag op zijn rug op den vochtigen grond, zijn gepantserde beenen stijf gestrekt, zijn gemaliede armen strak langs het lichaam, het gehelmde hoofd bezwijmd achterover, met open vizier, maar de oogen toe. Maar Fidessa's luisterende ooren vernamen. Was het niet zijn naam, dien zij riepen?

- Zij roepen: Sans-Joye! zeiden de gekerkerden, die zich omhoog klemden aan de traliën en reikhalsden naar de laaiende stad.

En Fidessa legde haar hand op zijn hoofd, als om hem nu te wekken uit zijn slaap, uit zijne stervensmatheid. Hij bewoog nog niet; onbewegelijk lag hij, strak. Maar sleutels krasten, grendels knerpten, zware deuren dreunden zwoegende open: uit de verre ganggewelven naderde rosse walm van hoog opgedragen flambouwen, ijzeren stappen dreunden aan in haast...

- Sans-Joye! Sans-Joye! riepen zij, die daar kwamen.

Hij bewoog zich niet.

- Sans-Joye! riep Fidessa.

- Wie roept mij? vroeg hij zwak.

- Sans-Joye, sta op, riepen de ijzeren mannen. Kom uit! Vrij ben je, als je ons redt! Red ons, Sans-Joye! Wie anders dan jij kan ons redden! De vijand is in de stad en omsingelt den burcht van den koning.

Hij richtte zich op zijn elleboog.

- De koning? vroeg hij bitter.

- De koning vergeeft je: red ons.

- Edel is onze vorst en vol genade, antwoordde hij ironisch met

zijn brekende stem. Maar ik kan niet strijden: ik sterf...

- Sta op, Sans-Joye! smeekte Fidessa.

- Sta op, Sans-Joye, vroegen zij allen.

- Ik kan niet! sprak hij toornig. En al kon ik, ik wil niet. Laat branden de stad, laat ondergaan heel de wereld! Wat is een wereld van ijzer en zilver en rotssteen en graniet! Schijnbaar onverdelgbaar, maar toch wrak, broos en voos in al haar voegen, in al haar geledingen, in al haar fondamenten. Laat smelten in den vuurgloed des vijands alle metaal van ompantsering, laat beven op haar schijnbaar onwrikbare grondvest onze geheele hartlooze wereld! Wat deert het mij! Waarom zoû zij voortbestaan! Waarom zoû ik strijden voor haar instandhouding! Waar klopt één hart onder haar metaal egoïsme, waar glanst één ziel door haar pantservoegen, waar gaat één deur open voor wie naakt klopt en smeekt: O, laat mij een oogenblik binnen! Gesloten in zichzelf, verborgen achter zijn eigen poort en dichtgeloken vensters! Naaktheid is zonde, het teedere is vervloekt, het edele bespot en met den vinger nagewezen. Wat deert het mij! Nooit was ons leven mij vreugde, nooit onze stad een blijdschap: ik haat leven en stad. Laat mij sterven, laat mij liggen: ik strijd niet meer voor mijn koning, niet voor mijn leven, niet voor mijn eigen te teeder bemind harnas en niets liever verlang ik dan dat onze stad brandt tot een puinhoop en ikzelve versmelt in den gloed van mijn eigen ziel!

En hij draaide zich om, waar hij lag en sloot de oogen, als wilde hij slapen.

Een weegeklaag ging op uit de monden der mannen; in wanhoop sloegen hun armen naar boven.

- Sans-Joye! fluisterde Fidessa. Misschien zijn je woorden de waarheid. Maar het volstrekt ware dringt door mijn pantser niet heen en de naaste waarheid straalt mij niet toe van buiten als een ster van boven, maar glimt van heel binnen, als een kleine vonk, walmend lampje, dat mij verlicht het nauwe allernaaste pad, waar mijn voet zich zet en in welks schemering mijn vingers omklemmen haar greep... Glimt niet in jou het lampje, richt je je niet overeind op je voeten en grijp je niet je zwaard?

Hij zag haar aan en glimlachte. Zij bood hem zijn zwaard, breed en roestig.

- Ja, Fidessa, sprak hij. Licht ontsteek je in mijn binnenduisternis...

Hij richtte zich ineens, greep, wat zij bood en drong door allen heen. Zijn pas, eerst onzeker en wankel, verzekerde zich, werd krachtig en vast.

- Voorwaarts! riep hij uit.

En zij volgden hem allen.

Ook Fidessa volgde hem.

Uit de hand van een der mannen greep zij zijn eigen vaan, waarop zijn naam in bloedroode letters: vaan, die zij hem brachten als teeken van 's konings verzoening.

Als zijn schildknaap greep zij de vaan en ijelde hem achterna.

- Wie is zij? vroegen de mannen.

- Een vrouw onbekend, antwoordden de gevangenen. Zij werd hier binnengesleurd, geklonken aan zijn pilaar en getroost hebben zij elkaâr in hun beider ellende: een schoone stem heeft zij en zij zong hem in slaap: haar stem troostte ons allen... Zij was de laatste glans, dien wij zagen: er straalde een licht uit haar harnas.

- Gij zijt allen vrij, sprak de man. Gaat en vecht voor den koning, vecht voor de stad.

In een dichten drom drongen de gevangenen buiten...

XII

Buiten raasde de krijg, sloegen de vlammen hoog naar den hemel op.

- Voorwaarts! riep Sans-Joye.

En hij drong, hoog zijn zwaard, op de strijdende massa in, achter hem Fidessa, zijn vaan in de eene hand, in de andere een zwaard ook; zij streed met hem mede, zij, die eenmaal was nimf geweest, wier leven was spel en dans geweest en die nu streed voor

haar harnasleven en voor het zijne: haar dierbaarste. Nooit had zij hem zoo gezien, zoo frisch en zoo mannelijk, zoo dapper en zoo overwinnend: voor zijn houwen vielen de vijanden neêr als graan voor een zeis, vielen zij achterover recht stijf, stapelden zij op tot heuvels van wapenrusting, kermend en kreunend metaal, waarover hij klom, waarover zij klom achter hem, neêrdrukkend in zich haar opwellend erbarmen, omdat zij niets dacht dan hem, hem alleen in dit uiterste oogenblik. Wel voelde zij in het heetst van dien strijd, het ruwe barbaarsche, het onrecht, het ten hemel schreeuwende onrecht van wat zij daar allen deden en hij en zijzelve; maar kon zij wel anders, was niet hun leven als een nauwe doodloop en was haar eigen leven op dat oogenblik wel iets anders dan haar volgen van hem, haar trouw aan hem, haar liefde tot hem, haar gedachte alleen naar hem toe; het pad, dat zij ging; de lijn, die zij volgde; haar doel steeds voor oogen, vlak voor haar, hem, hem alleen en niets anders? Of het goed was of niet, goed voor de menschen, goed voor de nimfen, goed voor de zee en de lucht en het allerhoogste, dat zij raden kon... wat deerde het haar of het goed was? Zij volgde hem, zij streed met hem mede, zij sloeg hare houwen, zij doodde met hem en zoo het slecht was, dat zij doodde, was zij slecht met hem samen en zoû met hem zijn in de eeuwigheid, als zij geweest was in den kerker.

En als onweêrstaanbaar, onoverwinnelijk en almachtig doodde hij de vijanden der zijnen, dreef de verschrikte horden in paniek uit de poorten en vervolgde ze op de heide, die zich uitstreckte voor de Stad.

En toen in het inktwoud de laatste verdween van den weggedrongen vijand en zijn volgelingen riepen hoera, en hem op een schild wilden tillen, en dragen naar den koning toe, toen voelde hij eerst, dat uit al de geledingen van zijn overal doorstoken pantseromhulsel, uit elke voeg en uit elke malie zijn leven vloeide, wegvloeide in een niets, in een slaap, in een nevel van onoverkomelijkheid en onverbiddelijkheid van einde.

- Fidessa, nu voel ik mij sterven in waarheid!

Zijn mannen hadden hem gevlijd onder een berkenboom, die lange neêrlooverende takken sleepte tot in het heidekruid. Zij knielden om hem heen, sommigen weenden, sommigen baden, sommigen blikten somber. Recht lag hij en stijf en zijn oog brak, zijn stem brak, terwijl zijn gemaliede hand Fidessa's handje omklemde.

- Nu sterf ik in waarheid, Fidessa! En wat is mijn leven geweest?? Vragen en dwalen, vreugdeloos somber, strijden voor een recht, zoo betwijfelbaar! En nu, is mijn overwinning rechtvaardig?

Zij nam zijn hoofd op hare knieën.

- Vraag niet meer. Misschien wordt zoo gauw alle vragen geweten en is het alles eenvoudig, doorzichtig als water en licht...

- Fidessa, is mijn overwinning rechtvaardig?

- Ja, Sans-Joye! antwoordden hem zijn mannen. Groot is je daad geweest, en roemrijk is je dood!

- Groot mijn daad en roemrijk mijn dood... Zeg, Fidessa, is het zoo?

Zij glimlachte.

- Het was, als het zijn moest, en het was dus wel goed, Sans-Joye...

- Wat is, is dat goed?

- Zoû het dan wel slecht kunnen wezen?

Hij glimlachte ook, in haar armen. En nu stervende, vroeg hij, alleen hoorbaar voor haar:

- En, als ik sterf, is dat goed?

Zij zag hem diep in de oogen.

- Ja, fluisterde zij aan zijn oor en haar stem klonk als verheerlijkt. Sterf, sterf zacht. Het is goed, dat je sterft... En ik volg je, Sans-Joye.

Toen ving zij als op haar lippen zijn laatsten adem op, en legde zijn al koud wordend harnaslif zacht neêr in het heidekruid. Toen richtte zij zich op en stond. En een dolk nam zij uit haar gordel, en zij glimlachte, en dacht aan den wapensmid, den goddelijken werkman, hoog op het hooge tafelgebergte.

-... Door te treffen de punt van des Eenhoorns hoorn, murmelde

zij, zijne woorden zich heugend en als spreuk ze herhalend, en heel langzaam en zeker zette zij haar dolkpunt op de koplans van het gedrevene fabelbeest, ornamentatie van haar schitterend boezemstuk. Eerst scheen het haar toe, dat het zilververguld ondoordringbaar was voor de kracht van haar kleine vuist, dat de dolkpunt afgleed en wegglipte langs de ronding der borst. En zij drukte vaster met al hare krachten van strijdbaar geworden liefdevrouw, die niet wilde overleven, wat zij lief had gehad. Zij drukte vaster en vaster en de dolkpunt vond eensklaps als de weekte der plek: mystieke kwetsbaarheid van haar menschelijk metaal als sleutel, die het onbegrijpelijke opensloot; sleutel van dood, sleutel misschien van Leven...

Toen was het, of nevel haar scheidde van den stadhorizon, van de heide, van de knielende mannen, van het harnaslijk van Sans-Joye, waarop zij gevallen zag haar eigen ompantsering, het inerte omhulsel, het kunstvoorwerp van den goddelijken smid, in een omhelzing zonder kracht, zonder ziel, zonder leven; de rijk gedrevene armstukken uitgestrekt in een bijna groteske machteloosheid van omarming, die niet sloot...

Was zij niet dood? Leefde zij?! Maar zij voelde zich aan, verlucht, verlost, licht van adem, of zij voor het eerst weêr na langen tijd ademen kon een pure lucht, gouden zuurstof van levensweldadigheid, die doordrong tot in de fijnste der poriën, of iedere vezel van haar lichaam ontspande, of haar bloed ontbloede als met rozen in haar, of haar voet, naakt, niet grond drukte, maar wolk... En hij, was hij dood, of leefde hij? Maar ook hem scheidde de nevel van hun eigen stervensbed op de heide voor de poorten der stad. Ook hij zag als in droom zijn mannen opnemen de metalene lijken, dat van Fidessa en het zijne, en ze beide in droefenis dragen naar de poorten toe, in een zoo vaag vizioen, in een waasgezicht, dat ijler en ijler werd tot hij niets meer zag en bewust zich werd naakt te zijn, pantserloos, met alleen om zijn krachtige leden het alleredelste maliënhemd van onaardsche metaal, weefsel van goddelijke onsterfelijkheid, dat lucht om hem was en schitte-

rend als een zilver, dat niet wegen zoû, als maliën, door nimfen gewerkt in elkaâr tot omhulsel van edelen herboreling...

En zij zagen elkaâr en liepen toe op elkaâr als blijde kinderen, die elkander terugzien. Hun sfeer scheen onzichtbaar voor de oogen der menschen te mengen met de menschelijke sfeer; het pad van wolken, waarover zij, sprakeloos nog van vreugde en verbazing, hand in hand traden, hief zich als een wollige lijn, arabesk als van kruivende, blanke vlam, over de heide, omhoog en leidde, dwars door al de vervaagde somberheid van het inktwoud der vertakte titanen - als een lichtlijn door schaduw - naar droomboschages, die als ontbloeden uit het benedene zwartvan-fluweel: reusachtige palmladeren, trillende bamboeboschen, wier bladeren waren als geknipt in het licht, die zich groeften langs een spiegelstroom van meer licht dan water, waaruit het irissenriet als bloemen en bladeren uitstak van licht: kelken van blanke vlam, bladeren als rechte degens van vuur; alles heel groot en heel glansend, en tusschen het immense lichtgewoeker dier maagdelijkheid van gebloei en gebloesem en geblader heen, slingerde zich het wolkige pad: de wolkjes, rond, kruifden onder der beide wandelaren voet, stuifelden als een heel ijl zand voor hen uit, en door geheel die doorzichtigheid van wolk en licht - pad, bosch en water van paradijs - vervaagden bij hun hooger wandelen al meer en meer, de heide, het woud en de stad tot niets.

En zwijgend steeds of zij de taal niet kenden, die zij nu moesten spreken, maar hand in hand, met langzamere pas, met de oogen vergroot in zaligheid en bewondering voor het heel edele landschap, dat zij opgingen op wolken, wandelden zij naar den horizon toe, die steeds week in licht, tot zij eensklaps op zij, in het gewoeker der palmladeren, het eolisch geruisch der windbewogene bamboes hoorden een heel zacht gehinnik als van een vreugdevol ros: de takken bewogen, de wolkjes verstuifelden als voor een heel snellen hoefslag, en uit het lichtbosch verscheen plotseling een sneeuwblank paard, langvlokkig de zijdene pels en de manen en op zijn kop gestrekt als ivoren lans een schitterend blanke hoorn...

En de beide wandelaren zagen den Eenhoorn; Fidessa zag den Eenhoorn terug: het edele dier hinnikte blij; het liep op hen toe, als een vreugdevol veulen, alsof het gevonden had wat het zocht, een meesteres, die het temmen zoû; het streelde zijn kop tegen haar zijde aan, het duwde zijn hoorn speelsch in heur hand, het draafde om henbeiden in blijdschap rond, tot het eensklaps heel rustig en roepingbewust, liep als gids voor hen uit, en langs den weg hen leidde, door het lichtbosch heen, dat zoo dicht werd van glansschitterende woekering, dat zij geen wolkpad meer zagen; de Eenhoorn ging vóór hen, trappende een pad op het breedbladige lichtkruid neêr, bracht hen telkens weêr uit het dwaalparadijs, en bracht hen eindelijk alwetend op een breed pad van wolken...

En nu zagen zij, in de verte, tusschen de lichtbosschages, dwalen en wandelen als zij paren en groepen van wandelaren, hand in hand, zweven op en af de slingerende wolkjeswegen; een zingen weêrklonk, maar zij durfden niet zingen, durfden zelfs niet spreken, en zwegen steeds; daar zagen zij ommedans: muziek klonk van theorben en veêlen in deze sfeer der Harmonie.

Maar de Eenhoorn leidde hen verder en altijd hooger, tot hij bereikte een sfeer, wijd rond, als een wolkland, dat dreef vrij in den ether; ernstige mannen traden hen nu tegemoet, gehuld in een maliënhemd, dat gelijk was aan wat *hij* droeg, wiens naam niet meer luidde Sans-Joye, maar die zijn nieuwen naam nog niet wist; en zij spraken hem toe en heetten hem welkom, maar hun woorden waren hem vaag in zijn verheerlijking en verbazing. Zij namen hem bij de hand, zij scheidden hem zacht van Fidessa en beduiden hem, dat hij moest blijven bij hen, in hun sfeer van Eerste Rechtvaardigheid; maar dat zij verder moest gaan zich laten leiden door den welwetenden Eenhoorn, het edele, getemde, gehoornde paard, en dat haar brengen zoû naar haar eigen sfeer, edeler sfeer, lichter sfeer, dan de sfeer van hun ernst en bespiegeling; sfeer, die voorhof was tot onzegbare zaligheid... waar de trouw werd gezegend door de Trouw, en de liefde door de Liefde, in een vergeten der aardschheid, en een ontsluiten van het alleroppperste.

En in hun verbazing en verheerlijking voelden zij eerst niet de handen der ernstige mannen hen scheiden, maar zagen zij wel zich eensklaps ver van elkaâr: hij, omringd, tusschen de edele mannen; zij gaande een pad van lichtbloemen, hooger, waar de Eenhoorn, zacht hinnikend, haar leidde, en zij volgde het beest, volgzaam aan een wil en een wensch, die de hare niet was: zij volgde het opwindende pad, omkijkend steeds, en ziende zijn blik, die haar volgde, in haar hooger en verwijdering naar een hemelscher oord,

Tot zij eensklaps zich bewust werd,

Tot zij eensklaps zich voelde niets dan liefde tot hem en trouw tot hem en zij stil hield,

En den Eenhoorn riep en dwong tot zich toe,

Den arm sloeg om zijn sneeuwblanken vlokkige hals,

En met hem afdaalde het pad, waar de lichtbloemen ontloken,

Tot zij weêr de sfeer van de edele mannen bereikte, tot zij hem naderde, wiens naam Sans-Joye niet meer was, en eensklaps sprak het allereerste woord in haar nieuwe taal, haar ingeblazen door haar trouw en haar liefde:

- Ik ga niet verder dan hij; ik blijf, waar hij blijft; ik blijf met hem samen, want hem heb ik lief, hem was ik trouw, hem zal ik blijven trouw, met hem wil ik werken samen, aan de Allereerste Rechtvaardigheid...

Theorben en veêlen klonken omlaag: ommedans schakelde zich luchtig daarginds tusschen de lichtende glansbosschages, en onder een palm, wier bladeren waren als in licht geknipt, vlijden zij zich samen een oogenblik, zij het hoofd aan zijn borst: lieflijke rust vóór zij begonnen met de edele mannen hun reine werk,

Terwijl in wolk en bloemen neêrgehurkt, de Eenhoorn sluimerde, zijn kop aan Fidessa's voeten, zijn ivoorblanken hoorn gestreeld door haar hand.

Oxford-Brussel, '98-'99

Verantwoording

Na de publikatie van *Psyche* in *De gids* schreef Couperus in februari 1898 aan zijn uitgever L.J. Veen: 'Ik heb nog een ander sprookjes-idee; maar werk niet veel den laatsten tijd.'¹ Couperus begon waarschijnlijk in mei van dat jaar aan *Fidessa*. Aan het begin van die maand was hij met zijn vrouw naar Engeland gereisd. Vanuit Londen schreef hij aan zijn vriend Jhr. Ram: 'Een heel klein oogenblikje schrijf ik nog aan *Fidessa*, maar het is niet veel... Londen is te druk.'² Twee maanden later liet hij, eveneens vanuit Londen, aan Veen weten dat hij bezig was 'aan een kleine novelle'.³ Kort daarop reisde Couperus door naar Oxford. Hij schreef er verder aan *Fidessa*, maar het sprookje vorderde langzaam. Couperus hoopte het in de winter te voltooien.⁴

Begin september 1898 keerde Couperus in Den Haag terug. Hij verbleef er slechts korte tijd en tot schrijven kwam hij vrijwel niet. Vooruitlopend op zijn voorgenomen reis naar Nederlands-Indië vertrok hij op 25 november 1898 naar Brussel. Daar voltooide hij uiteindelijk *Fidessa*. In december bood hij Veen het sprookje aan 'als primeur', dus zonder voorafgaande publikatie in *De gids*. Couperus betwijfelde of het sprookje wel groot genoeg was voor een aparte boekuitgave.⁵ Een maand later echter be-

1 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen/Amice; Brieven van Louis Couperus aan zijn uitgever*. Ed. F. L. Bastet. 's-Gravenhage, 1977. 2 dln. Dl. I: 1890-1902. Dl. II: 1902-1919. In: *Achter het boek* 12 (1973), afl. 1/3 en 13 (1974), afl. 1/3. Dl. I, p. 143.

2 F. L. Bastet: *Louis Couperus; Een biografie*. Amsterdam, 1987. p. 208.

3 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 149.

4 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 150-151.

Onderaan blad 19 van het kladhandschrift staat 'Oxford'. Couperus was toen in hoofdstuk v.

5 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 154.

richtte hij de uitgever: 'Ik denk, dat ik U *Fidessa* voor eerst nog niet kan afstaan om de goede reden, dat ik plan heb in Indië lezingen te houden en het daarvoor frisch wilde bewaren. [...] Niets is ook nog zeker.'⁶ In een volgende brief vroeg hij weer wat Veen met *Fidessa* dacht te doen.⁷ Deze antwoordde op 12 januari 1899: 'De volgende week kom ik in Bruxelles en kan dan met U de zaak van *Fidessa* bespreken.'⁸

Tijdens zijn bezoek in Brussel kwam Veen met Couperus overeen *Fidessa* toch als apart boekje uit te geven. Couperus hield voorlopig nog vast aan zijn idee het sprookje te gebruiken voor - uiteraard betaalde - lezingen in Indië. Voor de boekuitgave vroeg hij een honorarium van f900,- voor de eerste druk en f600,- voor iedere volgende druk.⁹ Veen vond het gevraagde honorarium 'wat hoog'. Hij vergeleek het boekje met de novelle *Hooge troeven* waarvoor hij f600,- had betaald. Daarom wilde hij het honorarium bepalen op f700,- voor de eerste druk en f400,- of f500,- voor volgende drukken.¹⁰ Couperus ging akkoord met de condities en vroeg de contracten op te maken. In de contracten, gedateerd 1 maart 1899, is het honorarium voor de herdrukken bepaald op f450,-.¹¹ Veen zond de contracten op 2 maart naar Genua. Couperus liet in november vanuit Indië weten dat hij ze niet ontvangen had. Volgens hem waren ze in Genua verloren gegaan. Uiteindelijk vond hij ze in februari 1900 tussen zijn papieren.¹²

Begin april 1899 informeerde Veen naar Couperus' plan om in Indië lezingen te houden.¹³ Couperus antwoordde: 'Ik dacht erover in plaats van de lezingen (van *Fidessa*) te houden, de novelle eerst te laten verschijnen in een Indische courant: zoû U daar iets

6 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 155.

7 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 155.

8 Brief in het archief-Veen (Letterkundig Museum te Den Haag).

9 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 156.

10 Brief van Veen aan Couperus, gedateerd 20 februari 1899, in het archief-Veen.

11 Een exemplaar van dit contract is in bezit van uitgeverij L. J. Veen te Amsterdam en een bevindt zich in de Couperus-collectie van het Letterkundig Museum.

12 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 163, 164, 165.

13 Brief van Veen aan Couperus, gedateerd 5 april 1899, in het archief-Veen.

tegen hebben? Ik vermoed van niet: in Holland zoû men dat toch niet dan bij hooge exceptie lezen. -¹⁴ Veen wilde liever geen voorpublicatie in een Indische krant want dat zou naar zijn zeggen de verkoop van de boekuitgave in Indië met de helft verminderen.¹⁵ Couperus liet op 13 juni 1899 vanuit Indië weten: 'Van lezing of plaatsing Indische courant komt nog niets: voor het eerste ben ik te lui; en de Locomotief wou mij maar f 210, - geven: ridicuul weinig voor die courant. Dus dan maar niet.'¹⁶ Veen behield dus de primeur van *Fidessa*. De boekuitgave van het sprookje verscheen in november 1899 bij L. J. Veen te Amsterdam. Couperus ontving zijn auteursexemplaren en enkele recensies uit Nederlandse kranten nog in Indië. Het deed hem 'plezier' dat *Fidessa* goed ontvangen werd.¹⁷

Bronnen

Voorzover ons bekend, zijn van het verhaal *Fidessa* de volgende door de auteur geautoriseerde bronnen overgeleverd:

A. twee manuscripten: een onvolledig kladhandschrift van de hand van Couperus en een onvolledig kopijhandschrift dat eveneens door Couperus is gemaakt. De handschriften bevinden zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (sig. c.383 H.1).¹⁸

Het kladhandschrift bestaat uit 62 gelinieerde bladen van eenzelfde formaat, die eenzijdig zijn beschreven.¹⁹ De eerste twee

14 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 159.

15 Brief van Veen aan Couperus, gedateerd 16 mei 1899, in het archief-Veen.

16 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 160.

17 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 165.

18 De handschriften maken deel uit van de collectie die de erven-Veen in 1961 aan het Letterkundig Museum hebben overgedragen. Couperus stuurde de handschriften op 30 juli 1900 naar Veen die er een speciale band voor liet maken. (Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 175.)

19 Op de achterkant van de bladen 3 en 19 staan in het handschrift van mevrouw Couperus berekeningen van de uitgaven tijdens de reis door Engeland, zoals 'wasch', 'fooien' 'bagage', enz. De versozijde van blad 28 bevat een vervangende passage voor een doorgestreept gedeelte van de rectozijde. Blad 31 bevat aan de achterkant een zin die niet hoort bij de tekst van *Fidessa*.

bladen ontbreken; verder zijn de bladen als volgt genummerd: 3-8a, 9-13, 13-28, 30-46, 46a-63.²⁰ Het kladhandschrift bevat veel doorhalingen, verbeteringen, toevoegingen en verscheidene aantekeningen en tekeningetjes. Couperus heeft de eerste versie van het verhaal met enkele onderbrekingen op papier gezet. Er zijn verschillen in ductus. De bladen zijn beschreven in zwarte inkt; een aantal veranderingen is met zwart potlood aangebracht.

Het kopijhandschrift bestaat uit 13 gelinieerde bladen, de laatste drie ervan hebben een afwijkend formaat. De bladen zijn eenzijdig beschreven. Van het eerste blad is de bovenste helft afgescheurd. De andere bladen zijn genummerd 2-13. Het kopijhandschrift bevat geen doorhalingen, verbeteringen en toevoegingen. Het is door Couperus in zwarte inkt geschreven. De ductus is zeer gelijkmatig. Het is als kopijhandschrift te herkennen aan de vouwen in het papier en aan de zwarte vegen die op de zetterij zijn ontstaan. De laatste drie bladen met afwijkend formaat hebben deze kenmerken niet. Bovendien vertonen zij een andere ductus, hoewel de tekst ervan onmiddellijk aansluit op het voorafgaande blad. Het is de vraag of deze drie bladen als kopij hebben gediend.

De tekst van het kopijhandschrift, voorzover het is overgeleverd, wijkt inhoudelijk nauwelijks af van de gepubliceerde versie van het verhaal. Het gaat om enkele kleine, in hoofdzaak stilistische, varianten. Daarentegen verschilt het kladhandschrift aanzienlijk van het kopijhandschrift en van de gepubliceerde versie. Een groot aantal zinnen en alinea's is aan het verhaal toegevoegd. Dit zal Couperus bij het overschrijven in het net hebben gedaan.

B. een uitgave in boekvorm: Louis Couperus: *Fidessa*. Amsterdam, L.J. Veen, [november 1899]. Met een bandtekening van K. Sluyterman.

De boekuitgave van *Fidessa* is gezet naar het handschrift van

20 Waarschijnlijk omdat Couperus met tussenpozen aan *Fidessa* heeft gewerkt, is de nummering van de bladen in ongerede geraakt. Er zijn twee bladen met nummer 13; er zijn wel 8a en 31a, maar de nummers 8 en 31 ontbreken, evenals nummer 29.

Couperus. In januari 1899 schreef hij aan Veen: 'Ik ben bezig *Fidessa* over te schrijven en zal U de copie zenden, zoodra ze gereed is.'²¹ Ruim een maand later vroeg Veen of het verhaal al overgeschreven was.²² Couperus hoopte de kopij te sturen vóór zijn vertrek naar Genua. Op 24 februari stuurde hij inderdaad het grootste deel van de kopij; de laatste paar bladen beloofde hij vanuit Nice of Genua na te sturen.²³ Veen zond de kopij onmiddellijk door naar drukkerij Thieme: 'Wil s.v.p. bijgaand copietje Couperus, *Fidessa* even in proef brengen. Gaarne ontvang ik het deze week nog in proef. Het moet gezet worden zoodat het geheel ±132 bladz. wordt. Wil eens even berekenen of dit kan. Mijne berekening kwam op ongeveer dit aantal [...].'²⁴

Begin maart 1899 schreef Veen aan Couperus dat hij nog dezelfde week de proeven van *Fidessa* hoopte te versturen.²⁵ Vanaf de boot naar Indië liet Couperus weten dat hij in Genua proeven had ontvangen, maar niet volledig. Hij verzocht de ontbrekende vellen te sturen naar zijn broer Mr. John Ricus Couperus, assistent-resident te Meester-Cornelis op Java. Hij beloofde de gecorrigeerde proeven vanuit Indië terug te zenden, want het was aan boord te onrustig 'om voorzichtig en zuiver proeven te corrigeren.'²⁶ Voordat Veen deze brief ontving, had hij op 5 april naar het adres van Couperus' broer in Indië geschreven om te informeren of Couperus de proeven wel had ontvangen. Voor de zekerheid zond hij een extra set proeven mee. Deze zou Couperus eventueel kunnen gebruiken voor lezingen.²⁷ Op 17 april bevestigde Couperus de ontvangst van de proeven. De nog ontbrekende vellen waren hem vanuit Genua nagezonden. Hij zou nu beginnen met de correctie.²⁸ Pas twee maanden later schreef hij:

21 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 155.

22 Brief van Veen aan Couperus, gedateerd 15 februari 1899, in het archief-Veen.

23 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 156-157.

24 Brief van Veen aan Thieme, gedateerd 27 februari 1899, in het archief-Veen. De boekuitgave van *Fidessa* telt 121 bladzijden en iv bladzijden voorwerk.

25 Brief van Veen aan Couperus, gedateerd 2 maart 1899, in het archief-Veen.

26 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 157-158.

27 Brief in het archief-Veen.

28 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 159.

‘Hierbij de proeven: ik hoop, dat ze niet te lang getraïneerd hebben. Revisie is nog noodig: zend die gauw, dan zal ik ze weer gauw terug zenden.’²⁹ Veen antwoordde op 21 juli: ‘Uw brief ontving ik maar nog geen proeven. Het wordt wel wat laat met de revisie. Ik kan ze uiterlijk half October terugontvangen, maar zal het wel einde October worden en werkelijk, dit is te laat.’³⁰ Veen ontving de proeven een week later. Daarop schreef hij aan Couperus: ‘De proeven kwamen pas den 27 Juli in mijn bezit, dus waren ander halve maand onderweg.

‘Ik kan dus moeilijk op afdrucken wachten. Ik corrigeerde daarom de vellen en stel u voor mij, wanneer U de proeven goed vindt, direct te telegrapheeren.

‘De gecorrigeerde fouten neem ik dan over. Sein mij dus s.v.p. op mijn kosten b.v. het volgende: Veen-Uitgever-Amsterdam goed. Ik druk dan af. Dit is dunkt mij den besten weg.

‘De revisie gaat hier aangeteekend bij terug.’³¹ Begin september seinde Couperus telegrafisch zijn fiat afdrucken. Per brief vroeg hij Veen bij het afdrucken ervoor te zorgen ‘dat de advertenties niet oogenblikkelijk volgen op de laatste bladzijde, maar dat er wit tusschen is.’³² Veen ontving deze brief pas op 13 oktober. Hij antwoordde nog dezelfde dag: ‘Daar het reeds afgedrukt is, kan ik aan de laatste vellen niets doen en weet ik op dit oogenblik ook niet of er advertenties achter komen. Ik denk van niet, misschien een lijstje van uwe werken.’³³ *Fidessa* was reeds in september 1899 afgedrukt. Op 25 september deelde Thieme mee dat de vellen aan de binder waren verzonden.³⁴ Half oktober schreef binderij

29 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 160.

30 Brief in het archief-Veen.

31 Brief van Veen aan Couperus, gedateerd 1 augustus 1899, in het archief-Veen.

32 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 162.

33 Brief in het archief-Veen.

In de eerste druk van *Fidessa* volgt na de laatste bladzijde (121) eerst een blanco pagina en vervolgens op een nieuwe rechterpagina ([123]) een overzicht van de eerder bij Veen verschenen boeken van Couperus.

34 Brieven van Thieme aan Veen, gedateerd 11 en 25 september 1899, in het archief-Veen.

Brandt aan Veen: 'Het linnen van Fidessa ligt reeds gesneden en nog deze week gaan wij banden maken.'³⁵ De omslagen voor de ingenaaide exemplaren werden in dezelfde tijd afgeleverd.³⁶

Veen had eerst Theo Nieuwenhuis gevraagd een band voor *Fidessa* te ontwerpen. Maar deze antwoordde op 2 mei 1899 dat hij geen tijd had aan Veens verzoek te voldoen.³⁷ Vervolgens werd Karel Sluyterman bereid gevonden de band te maken. Hij stuurde zijn tekening op 14 augustus naar Veen.³⁸ Deze liet binderij Brandt proefbanden maken. Een maand later schreef Veen aan Sluyterman: 'Hierbij een monster papier dat ik dacht te gebruiken voor omslag Fidessa. Vindt ge dit ook niet goed? Zend mij s.v.p. de banden terug met je bemerking. Ik geloof dat de gele het beste doet. De omslagen voor de ingenaaide kunnen dan gedrukt worden als de gebundene in dien tint.'³⁹ Sluyterman antwoordde: 'Mij komt ook voor dat het *geele* met violet druk verreweg het beste is.'⁴⁰ Op 4 oktober gaf de ontwerper nog gedetailleerde instructies voor de typografie van de band.⁴¹ Een maand later verscheen de boekuitgave van *Fidessa*. Veen meende dat de band 'nog al goed [was] uitgevallen.'⁴² Couperus daarentegen vond de gele kleur niet mooi.⁴³

35 Brief van Brandt aan Veen, gedateerd 12 oktober 1899, in het archief-Veen.

36 Brief van Boek-, kunst- en handelsdrukkerij voorheen Gebroeders Binger, gedateerd 13 oktober 1899, in het archief-Veen.

37 Brief in het archief-Veen.

Theo Nieuwenhuis (1866-1951) woonde en werkte in die tijd in Amsterdam; hij maakte houtsneden (boekbanden), aquarellen en litho's en ontwierp sier- en gebruiksvoorwerpen.

38 Brief in het archief-Veen.

39 Brief van Veen aan Sluyterman, gedateerd 19 september 1899, in het archief-Veen.

40 Brief van Sluyterman aan Veen, gedateerd 20 september 1899, in het archief-Veen.

41 Brief in het archief-Veen.

Sluyterman ontving een honorarium van f25,- voor de bandtekening van *Fidessa*. (Brief van Veen aan Sluyterman, gedateerd 24 november 1899, in het archief-Veen.)

42 Brief van Veen aan Couperus, gedateerd 13 oktober 1899, in het archief-Veen.

43 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 173.

De oplage van de eerste druk van *Fidessa* was 3000 exemplaren.⁴⁴ In 1899 liet Veen 1500 exemplaren innaaien en 1500 exemplaren binden.⁴⁵ De eerste twee jaar werd het boek goed verkocht; daarna liep de verkoop sterk terug.⁴⁶ Reeds enkele maanden na het verschijnen van de eerste druk besloot Veen naar het voorbeeld van de tweede druk van *Psyche* ook van *Fidessa* een zogenaamde 'pracht-editie' op groot formaat uit te geven. Hij vroeg opnieuw Jan Toorop een tekening voor de uitgave te maken. Deze antwoordde op 2 maart 1900: 'Kunt ge mij niet een exemplaar zenden van *Fidessa* van Couperus. Gij hebt me gesproken om er misschien een tekening voor te maken. Ik zou het gaarne eens lezen.'⁴⁷ En op 1 april schreef hij: 'Ik zal tekening *Fidessa* gaarne maken en die je tegen einde september toezenden. Is dit vroeg genoeg? *Meldt mij dit s.v.p. even.* Ook maakte ik die gaarne op dezelfde grootte als voor de uitgave van het boek. Dit is beter.'⁴⁸

In juli 1900 gaf Veen aan drukker Thieme opdracht voor het maken van een 'pracht-editie' van *Fidessa*. Thieme antwoordde op 19 juli: 'Met Uwe berekening *Fidessa* ga ik accoord. Wat niet met *Psyche* gebeurd is, stel ik voor, wel met *Fidessa* te doen nl. nieuwe hoofdstukken op nieuwe pagina's. Dan loopt 't ±8 pag. meer uit.'⁴⁹ Twee dagen later liet Toorop weten dat hij de tekening voor *Fidessa* tijdens zijn verblijf in Zwitserland zou maken. Veen kon de tekening eind augustus verwachten.⁵⁰

44 Het oplagecijfer is ontleend aan de factuur van Thieme, gedateerd oktober 1899, in het archief-Veen.

45 Brief van Veen aan binderij Tenthoff, gedateerd 4 oktober 1899, in het archief-Veen.

46 Volgens de inventarislijst voor de brandverzekering (in het archief-Veen) was de voorraad in de jaren 1901-1906 achtereenvolgens: 1200, 1126, 1068, 1032, 1009 en 990 exemplaren.

47 Brief in het archief-Veen.

48 Brief in het archief-Veen.

49 Brief in het archief-Veen.

Het voorstel van Thieme werd door Veen overgenomen. De 'pracht-editie' van *Fidessa* telt 101 blz. en VI voorwerk. Elk hoofdstuk begint op een nieuwe bladzijde.

50 Brief van Toorop aan Veen, gedateerd 21 juli 1900, in het archief-Veen.

Veen had voor de uitgave van *Fidessa* ten dele het restant van het papier van de 'pracht-editie' van *Psyche* willen gebruiken, maar door kleurverschil was dit niet mogelijk. Daarom schreef hij op 31 augustus aan Thieme: 'Laat *Fidessa* afdrukken op papier dat van Gelder zond en restant *Psyche* moet maar bewaard blijven bij het restant nieuwe partij.'⁵¹

De tweede druk van *Fidessa* werd door Thieme gedrukt in een oplage van 1500 exemplaren.⁵² De afgedrukte vellen werden op 11 september aan binderij Tenthoff gestuurd.⁵³ Veen had al eerder Tenthoff opdracht gegeven 250 exemplaren in te naaien en de rest van de oplage naar binderij Brandt door te sturen. Deze moest 500 exemplaren binden.⁵⁴ De overige exemplaren werden in plano bewaard. Voorlopig kon de uitgave niet afgewerkt worden, want Veen had de tekening van Toorop niet ontvangen. Na terugkomst uit Zwitserland had Toorop laten weten dat hij weliswaar aan de tekening was begonnen, maar zij was '*lang* nog niet gereed'. Hij vroeg: 'Hebt ge nu nog tijd daarvoor of kunnen we dit nog uitstellen of is het beter die het volgend jaar te maken, want er is nu zoo *heel* weinig tijd meer voor.'⁵⁵ Toorop voltooide de tekening uiteindelijk half oktober. De firma Van Leer in Amsterdam maakte er een cliché van dat vervolgens door Thieme in 1500 exemplaren werd afgedrukt.⁵⁶ Na ontvangst van enkele proefdrukken schreef Toorop: 'De reproducties zijn heel mooi, alleen geeft grijs de lijnen een *beetje* slap terug, kan dit niet iets pittiger worden, maar toch de zelfde toon (grijs) houden. Het zwart is heel pittig en goed doch is een beetje te zwart en daardoor verliest het een beetje de stemming van de oorspronkelijke tekening.'

51 Brief in het archief-Veen.

52 Het oplagecijfer is ontleend aan het rekeningoverzicht van Thieme, gedateerd december 1900, in het archief-Veen.

53 Brief van Thieme aan Veen, gedateerd 11 september 1900, in het archief-Veen.

54 Brieven van Veen aan Tenthoff en Brandt, gedateerd respectievelijk 7 en 15 september 1900, in het archief-Veen.

55 Brief van Toorop aan Veen, gedateerd 11 september 1900, in het archief-Veen.

56 Brief van Van Leer aan Veen, gedateerd 16 oktober 1900, en brief van Veen aan Thieme, gedateerd 17 oktober 1900, in het archief-Veen.

Daarom geeft het grijs [...] nog het beste de teekening terug. Ik zou die maar nemen.⁵⁷ Overeenkomstig de wens van Toorop werd de tekening in een grijze tint afgedrukt.⁵⁸

De tweede druk van *Fidessa*, die zonder bemoeienis van Couperus tot stand is gekomen, werd gezet naar een exemplaar van de eerste druk. Hij heeft dezelfde letter, maar een groter corps. Door het grote (folio-)formaat verschilt uiteraard ook de zetspiegel aanzienlijk. De 'pracht-editie' verscheen in november 1900. Couperus ontving zijn exemplaren in dezelfde maand: '[...] ik ontving *Fidessa*; de teekening van Toorop is heel mooi en bevalt mij veel meer dan Psyche. Jammer van een drukfout op bld. 60. *advies* voor *devies*. Waarom moeten er toch zulke gekke dingen blijven staan??'⁵⁹

De 'pracht-editie' van *Fidessa* werd matig verkocht. Op 18 maart 1903 liet Veen aan Couperus weten dat er maar 400 exemplaren waren verkocht.⁶⁰

In 1905 werd *Fidessa* als deel 20 opgenomen in de serie *Werken van Couperus*. In de prospectus van de serie werd de uitgave aangekondigd als 'derde druk' in plaats van 'nieuwe uitgave' van de eerste druk. Veen heeft gebruik gemaakt van nog voorradige exemplaren van de eerste druk. De uitgave was toen nog verkrijgbaar in de band van Sluyterman en daarnaast nu ook te koop in de speciaal voor de gehele serie door H.P. Berlage Nzn ontworpen band, en in losse afleveringen van f0,50 per stuk.

In mei 1911 liet Veen aan Couperus weten dat hij zou beginnen met de uitgave van een serie goedkope gebonden boekjes onder de titel Veen's Gele Bibliotheek. Hij was van plan hierin ook de

57 Brief van Toorop aan Veen, gedateerd 19 oktober 1900, in het archief-Veen.

Toorop ontving voor de tekening een honorarium van f125,-. (Brief van Toorop aan Veen, gedateerd 27 oktober 1900, in het archief-Veen.)

58 De tekening van Toorop is later nog eens afgedrukt in: *Het jaar 1905*. Amsterdam, L.J. Veen, [1904]. p. [5].

59 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 187. Vgl. ook p. 188 en 204.

60 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*. Ed. H.T.M. van Vliet. Amsterdam/Antwerpen, [1987]. p. 88.

volgende druk van *Fidessa* op te nemen.⁶¹ Eind september van dat jaar gaf Veen aan de Zuid-Holl. Boek- en Handelsdrukkerij in Den Haag opdracht de eerste vier deeltjes van de Gele Bibliotheek te maken.⁶² Aanvankelijk werd *Fidessa* begroot op 10 vel, maar het werd uiteindelijk 12 vel: 182 bladzijden tekst van Couperus, gevolgd door maar liefst 10 bladzijden reclame voor boeken van Couperus, Streuvels, Gezelle en van vertaalde buitenlandse auteurs in het fonds van Veen. De goedkope herdruk van *Fidessa* verscheen in september 1912 als deel IV van Veen's Gele Bibliotheek in een speciaal door André Vlaanderen voor de serie gemaakte band.⁶³ De oplage is niet bekend, maar zij zal ongetwijfeld enkele duizenden exemplaren zijn geweest. De herdruk heeft op de titelpagina ten onrechte de vermelding 'tweede druk'. Blijkbaar was Veen vergeten de 'pracht-editie' uit 1900 mee te tellen. De tweede [= derde] druk is gezet naar een exemplaar van de eerste druk. Maar de zetspiegel is kleiner. De nieuwe druk telt acht regels minder per bladzijde en daardoor 61 bladzijden meer dan de eerste druk.

Een nieuwe druk van *Fidessa* verscheen in november 1918 als deel 8 in de serie Uren van Ontspanning.⁶⁴ De oplage is niet bekend, maar zal net als andere deeltjes in die serie waarschijnlijk 4000 exemplaren zijn geweest. Het was een goedkope herdruk in de vorm van een klein gebonden boekje. Deze ten onrechte als 'derde' aangeduide vierde druk, die evenals de tweede en de derde zonder enige bemoeienis van Couperus tot stand is gekomen, is gezet naar een exemplaar van de tweede [= derde] druk. Maar de nieuwe druk heeft een wat grotere zetspiegel, telt drie regels meer

61 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 130.

62 Brief van Veen aan de Zuid-Holl. Boek- en Handelsdrukkerij, gedateerd 29 september 1911, in het archief-Veen.

63 Vgl. ook de aankondiging in: *Het jaar 1914*. Amsterdam, L.J. Veen, [1913]. p. 47.

64 Vgl. *Kort overzicht van de geschiedenis van L.J. Veen's Uitgeversmaatschappij N.V. Amsterdam* [...]. Amsterdam, [1947]. p. 60.

per bladzijde, en daardoor 32 bladzijden minder dan de tweede [= derde] druk.⁶⁵

Waarschijnlijk in 1918 maakte B. Reith, die eerder illustraties had gemaakt bij *Psyche*, een serie tekeningen voor *Fidessa*. Veen schreef hem op 19 februari 1919: 'Geruimen tijd liet ik Uw brief liggen, omdat ik met mij zelf niet in 't reine kon komen over de tekeningen van *Fidessa*.

'Ik kan deze feitelijk niet gebruiken en vind het vervelend U dit te moeten schrijven. Bovendien heb ik bezwaar wegens dat contractje bij herdruk. Bij *Psyche*, dat veel beter verkocht wordt, was het bezwaar niet zoo groot maar bij *Fidessa* wil ik zoo'n servituut niet op de platen daar ik feitelijk deze liever niet heb.

'Ik wil deze platen echter bij uitzondering wel behouden voor fl. 275, maar zonder contractje en verzoek ik U beleefd geen verdere platen te maken bij werk van Couperus, omdat ik dan misschien weer in de verleiding kom om ze te koopen, terwijl het misschien jaren duren zal voor ik ze kan gebruiken. Mocht U het van dat contractje niet goedkeuren, dan zend ik U liever de platen terug.⁶⁶ Volgens Reith had Veen eerder mondeling belangstelling getoond voor illustraties bij *Fidessa*. De uitgever antwoordde: 'Ons gesprek herinner ik mij niet precies zooals U het mij schrijft, alleen weet ik, dat ik U feitelijk geen opdracht gaf om die platen te maken maar zei als U ze wilt maken, dan wil ik als ze gereed zijn wel eens zien of ik ze kan aannemen. Ik meen toen ook gezegd te hebben, dat U ze op Uw eigen risico maakt.

'Zelfs bij de aankoop van de platen *Psyche* hinderde mij die bepaling van bij e.v. herdruk nog te moeten betalen, maar vond ik het bedrag voor Uw tekeningen te weinig en meende daaraan tegemoet te moeten komen.

'Bij *Fidessa*, dat ik feitelijk nooit in dien vorm zou hebben herdrukt, hinderde mij die bepaling nog meer.

'Om een einde aan de zaak te maken, zend ik U hierbij fl. 275. = met verzoek mij even den goeden ontvangst te berich-

65 De derde [= vierde] druk bestaat uit 10 vel, de tweede [= derde] uit 12 vel.

66 Brief in het archief-Veen.

ten.⁶⁷ Veen heeft van de tekeningen geen gebruik meer kunnen maken. Hij overleed een half jaar later, op 20 september 1919. Zijn opvolgers hebben wel een geïllustreerde *Psyche* uitgegeven, maar de tekeningen voor *Fidessa* nooit gebruikt.

Tekstkeuze

Voor deze uitgave van *Fidessa* is de eerste tijdens Couperus' leven verschenen druk als basistekst gekozen: hij vertegenwoordigt de laatste door de auteur actief geautoriseerde versie. Couperus heeft de kopij ervan geleverd en de proeven ervan zelf gecorrigeerd. Voor de tekstsamenstelling is gebruik gemaakt van het exemplaar van de eerste druk dat zich bevindt in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag.

Correcties

Omdat het kladhandschrift van *Fidessa* inhoudelijk sterk afwijkt van de gepubliceerde tekst van het verhaal, is het niet betrokken in de tekstvergelijking voor de nieuwe editie. Het kladhandschrift is alleen geraadpleegd bij tekstuele problemen in de basistekst die niet met behulp van het kopijhandschrift waren op te lossen.

In de tekst van deze uitgave zijn, mede op grond van een woord-voor-woord vergelijking van het kopijhandschrift van *Fidessa*, voorzover overgeleverd, met de eerste druk de hieronder volgende correcties aangebracht. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de verbeterde lezing gegeven; na de 'Duitse komma' (/) volgt de oorspronkelijke, foutieve lezing van de eerste druk. De laatste is voorzien van een asterisk (*) als zij voorkomt in alle genoemde versies. Indien dit niet het geval is, worden ook de lezing van het kopijhandschrift (H^2) en in voorkomende gevallen van het kladhandschrift (H^1) vermeld.

10,35	bevrijdde/bevrijde (bevrijdde H^2)
16,5	weêrlooze/weerlooze [*]
17,1	na/nu (na H^1)

67 Brief van Veen aan Reith, gedateerd 22 februari 1919, in het archief-Veen.

* Voor de bibliografische gegevens werd onder meer gebruik gemaakt van het *Bibliografisch Repertorium Louis Couperus*, een door ZWO gesubsidieerd project, onder redactie van G. Borgers, E. Braches, K. Reijnders, uitgevoerd door Marijke Stapert-Eggen. Zie voor de editieprincipes van de Volledige Werken Louis Couperus: *Algemene verantwoording van de Volledige Werken Louis Couperus*. Utrecht/Antwerpen, 1987. De editieprincipes zijn vastgesteld door Ernst Braches, Jan Fontijn, Karel Reijnders, Marijke Stapert-Eggen en H.T.M. van Vliet.

17,35	weêr/weer (<i>ontbreekt in handschrift</i>)
19,34	boorden/bouwden (boorden H ¹)
20,31	hun/haar (hun H ¹)
21,21	voorbij, zij/voorbij, hij (voorbij, zij H ¹)
23,23	waar/maar (waar H ¹)
24,23	reusachtige/- reusachtige (reusachtige H ¹)
24,34	orchideeën/orchideën (orchideeen H ¹)
25,6	dag/weg (dag H ¹)
31,35	naakt/naakt, (naakt H ¹)
42,14	vreemd/nieuw (vreemd H ¹)
44,21	daal/daar (daal H ¹)
47,34	deinden/deinsden (deinden H ¹)
48,11	voelde zij/voelde*
52,27	hoorde/hooren (hoorde H ¹)
54,3	punten/putten (punten H ¹)
54,16	krimpend/kruipend (krimpend H ¹)
54,24	noodlot!/noodlot! - (noodlot! H ¹)
55,35	Fidessa./Fidessa. - (Fidessa. H ¹)
65,9	overwinning/overwinnig (overwinning H ¹)
66,14	haar/hen (haar H ¹)
67,7	wollige/mollige (wollige H ¹)
68,9	woekering,/woekering (woekering, H ¹)

Varianten

De eerste druk van *Fidessa* vertoont ten opzichte van het kopijhandschrift, voorzover overgeleverd, de hieronder volgende woordvarianten. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de lezing van de eerste druk gegeven; na het ‘ontstaan-uit-teken’ (<) volgt de vroegere versie H².

5,22	tinteling < tinkeling H ²
------	--------------------------------------

12,24

om < voor H^2

13,22

openden wijd < openden zich wijd H^2

13,32

ze stieten < stieten H^2

14,22/23

dat het nu dadelijk gedaan zoû zijn, haar
< dat nu dadelijk gedaan zoû zijn haar
 H^2

15,7 als een karbonkel, levend in zilver dood
 < als een levende karbonkel uit zilver
 dood H²

Afbrekingstekens

In deze uitgave van *Fidessa* moeten de volgende afbrekingstekens als een koppelteken gelezen worden:

15,35	Sans-
35,22	Sans-
52,10	Sans-
65,19	Sans-
65,28	Sans-
66,15	Sans-
67,11	zwart-